

TEKNIK- OCH VETENSKAPSHISTORISKA DAGAR 2017
ABSTRACTS OCH SESSIONER

KEYNOTE-FÖRELÄSNING #1: TIMOTHY LECAIN, "THE MATTER OF HISTORY"	
ONSDAGEN DEN 20E SEPTEMBER, 13.00-14.00	4
SESSIONSPASS 1	
ONSDAG DEN 20E SEPTEMBER, 14.30-15.30	5
1.1 SWEDISH HISTORY OF RESOURCE EXTRACTION: PART I [IN ENGLISH]	6
1.2 PÅ LIV & DÖD: DE AREELLA NÄRINGARNAS INDUSTRIALISERING. DEL 1: ÄGG, NÖTKREATUR, SKOG	7
1.3 DIGITALA ARENOR FÖR KOMMUNIKATION, UTBILDNING OCH POPULARISERING	9
SESSIONSPASS 2	
ONSDAG DEN 20E SEPTEMBER, 15.45-16.45	11
2.1 SWEDISH HISTORY OF RESOURCE EXTRACTION: PART II [IN ENGLISH]	11
2.2 PÅ LIV OCH DÖD: DE AREELLA NÄRINGARNAS INDUSTRIALISERING. DEL 2: ÖL, OCH ARSENIK	13
PANELDEBATT: DIGITAL HUMANIORA	
ONSDAG DEN 20E SEPTEMBER 18.00-19.30	14
SESSIONSPASS 3	
TORSDAG DEN 21A SEPTEMBER, 8.30-9.50	15
3.1 MILJÖ, PLANERING OCH INTERNATIONALISERING I: SVENSK MOBILISERING	16
3.2 ATT DISCIPLINERA NATUREN: OM FRAMVÄXTEN AV SYSTEMTEORETISKA PERSPEKTIV OCH VETENSKAPLIGA FÄLT	17
3.3 KUNSKAPSINSTITUTIONER - FÖRVÄNTNINGAR OCH FÖRÄNDRINGAR. DEL 1: INSTITUTIONER OCH UPPSLAGSVERK	18
SESSIONSPASS 4	
TORSDAG DEN 21 SEPTEMBER, 10.10-11.30	21
4.1 MILJÖ, PLANERING OCH INTERNATIONALISERING II: INTERNATIONALISERING	22
4.2 MEDICINHISTORIA, DEL 1: MEDICINSKA PRAKTIKERS UPPGÅNG OCH FALL	23
4.3 BRUNA NÄTVERK: SVENSK FORSKNING & NAZITYSKLANDS VETENSKAPLIGA "NYORDNING"	25
SESSIONSPASS 5	
TORSDAG DEN 21A SEPTEMBER, 13.30-14.30	27
5.1 KUNSKAPSINSTITUTIONER - FÖRVÄNTNINGAR OCH FÖRÄNDRINGAR. DEL 2: UTBILDNINGSVÄSENDEN	27
5.2 MEDICINHISTORIA, DEL 2: MEDICINSKA VETENSKAPER - FORMERINGAR OCH SKIFTEN	29
5.3 MILJÖ OCH MÄNNISKOR: LANSERING AV ETT NYTT NÄTVERK FÖR EFTERKRIGSTIDENS KULTURELLA MILJÖHISTORIA	30

SESSIONSPASS 6

TORSDAG DEN 21A SEPTEMBER, 15.00-16.20	31
6.1 MILJÖ, PLANERING OCH INTERNATIONALISERING III	32
6.2 KÄRNKRAFTENS HISTORIA I ETT INTERNATIONELLT PERSPEKTIV	34
6.3 GRASSROOTS INITIATIVES, PART I: HISTORICAL PERSPECTIVES [IN ENGLISH]	35

SESSIONSPASS 7

TORSDAG DEN 21A SEPTEMBER, 16.45-18.00/18.30	36
7.1 15 HYLLMIL MED ARKIVFYND - VAD HITTAR MAN DÅ?, 16.45-17.15	37
7.2 TECHNOLOGICAL HUMANITIES - GAMMALT VIN I NYA LÄGLAR ELLER HUMANISTISK SPJUTSPETS? SVAR FRÅN GRANNOMRÅDEN OCH INGENJÖRSUTBILDARE 17.15-18.30	37
7.3 GRASSROOTS INITIATIVES. PART II: NOW AND TOMORROW [IN ENGLISH] 16.45-18.00	38

KEYNOTE-FÖRELÄSNING #2: ROSALIND WILLIAMS, "THE TRIUMPH OF HUMAN EMPIRE"

TORSDAGEN DEN 21A SEPTEMBER, 19.00-20.00	40
---	-----------

SESSIONSPASS 8

FREDAG DEN 22A SEPTEMBER, 9.00-10.00	40
8.1 DEVELOPING METHODS FOR THE HISTORICAL STUDY OF USERS AND PRACTICES: THE CASE OF INDIVIDUAL, NON-MOTORIZED URBAN MOBILITY	40
8.2 PERSPEKTIV PÅ RAS OCH NATION UNDER 1900-TALET'S FÖRSTA HÄLFT	42
8.3 KURSWORKSHOP OM GENUS OCH TEKNIK: ERFARENHETSUTBYTE, DISKUSSION OCH ÅTERKOPPLING PÅ KURS-PM	43

SESSIONSPASS 9

FREDAG DEN 22A SEPTEMBER, 10.30 - 11.30	44
9.1 FOLKHEMSVISIONER OCH TEKNIKER: OM FLUOR OCH BLANKETTER	44
9.2 STORSLAGNA LÖSNINGAR OCH TEKNIKVISIONER DÅ OCH NU	45

RUNDA BORDS-SAMTAL: INTEGRATIV HUMANIORA

FREDAG DEN 22A SEPTEMBER, 11.45-13.00	47
--	-----------

**KEYNOTE-FÖRELÄSNING #1:
TIMOTHY LECAIN, "THE MATTER OF HISTORY"
ONSDAGEN DEN 20E SEPTEMBER, 13.00-14.00**

KEYNOTE-FÖRELÄSNING: *"The Matter of History: Uniting the History of Science, Technology, and the Environment Through the New Materialism"*

ABSTRACT:

Over the past decade, the seemingly disparate fields of history of science and technology and environmental history have increasingly come into dialog, yet the modernist polarities separating technology and nature—or more broadly the cultural and material—have often persisted. Recently, however, new scientific and humanistic insights have begun to suggest powerful new ways through which science, technology, and culture can be recognized as being inseparable from the material environment. This neo-materialist approach is predicated on two key propositions. First, that human bodies and minds are much more deeply embedded in the material world than previously believed. And second, that this natural material world is much more dynamic and creative than previously understood. These propositions, if accurate, suggest a compelling need to develop a post-anthropocentric concept of a “deep culture” that emerges not in distinction from a passive nature, but rather with and through a dynamic nature. In this radical new theory of the human relation to the material, the means to close the divide between what C. P. Snow termed the two cultures might now be at hand.

SESSIONSPASS 1

ONSDAG DEN 20E SEPTEMBER, 14.30-15.30

1.1 SWEDISH HISTORY OF RESOURCE EXTRACTION: PART I [IN ENGLISH] s.6

- Per Högselius & Dag Avango, KTH:

“Sweden and global resource colonialism during the short 20th century”

- Roine Viklund, LTU:

“När platsen förändras - hur en plats påverkar människor i tider av förändring”

- Hanna Vikström, KTH:

“Is there a Supply Crisis? Responding and Managing Metals Scarcity, 1870-2015”

MODERATOR: Timothy LeCain, Montana State University

LOKAL: Folksamalen

1.2 PÅ LIV OCH DÖD: DE ARELLA NÄRINGARNAS INDUSTRIALISERING. DEL 1: ÄGG, NÖTKREATUR, SKOG s.7

- Louise Karlskov Skyggebjerg, Danmarks tekniske universitet:

“Æggebakker, materialer og miljøbevidsthed”

- Karl Bruno, KTH:

“Medikaliseringen av svensk nötkreatursreproduktion, 1920–1950”

- Jimmy Jönsson, Lunds universitet:

“Miljöproblem, visuell kultur och vetenskap under tidigt 1900-tal. Vetenskapliga bilder av svårförnygrad skog”

MODERATOR: Inger Olausson, Göteborgs universitet

LOKAL: Alvarummet

1.3 DIGITALA ARENOR FÖR KOMMUNIKATION, UTBILDNING OCH POPULARISERING s.9

- Michael Godhe, Linköpings universitet:

“Science fiction as Public Culture”

- Lotta Gröning, Linköpings universitet:

“Från Folkhem till Facebook!”

- Lina Rahm, Linköpings universitet:

“Popular education and the digital citizen: A genealogical analysis”

MODERATOR: Anna Åberg, Chalmers

LOKAL: Laxholmen

1.1 SWEDISH HISTORY OF RESOURCE EXTRACTION: PART I [IN ENGLISH]

ONSDAG 20E SEPTEMBER, 14.30-15.30.

LOKAL: Folksamalen

Per Högselius & Dag Avango, KTH:

“Sweden and global resource colonialism during the short 20th century”

The role of small countries in what we call European “resource colonialism” is currently a major research focus at the Division of History of Science, Technology and Environment at KTH Royal Institute of Technology, Stockholm. A first phase of this research focused on the “age of empire” (1870-1914). We have already presented results from that phase in several conferences and publications. In the second phase, which will be at the focus in this presentation, we move into the “short twentieth century” (1914-1989). Our main argument is that mainstream historical interpretations of resource extraction in the colonial context have been strongly biased by a focus on the large imperial powers, and that the role of the smaller European nations – including those with no formal colonies – has often been much more significant than commonly believed. This was apparent during the “age of empire” and, as we will show, it becomes even more pronounced during the short twentieth century. We focus especially on the case of Sweden, tracing the evolution of its resource-related activities in Africa, Asia and the Arctic. An important conclusion will be that Swedish actors deliberately tried to make use of various international crises – most importantly the two world wars and the collapse of empires worldwide, from the Chinese to the British – to further their global resource interests. In theoretical terms we take inspiration from research on large technical systems (LTS) and develop the notion of “large resource systems”, in which we look not only at resource extraction as such, but at the supply chain as a whole, with activities such as prospecting & exploration, refining, distribution and the supply of extractive equipment playing important roles.

Roine Viklund, LTU:

“När platsen förändras - hur en plats påverkar människor i tider av förändring”

Platser är mycket viktiga. Vi växer upp, lever, älskar och lär oss på olika platser. Men en plats är mycket mer än bara dess geografiska lokalisering. Den har olika innebörd och betydelse för människor och den ger bland annat minnen och historia, tillhörighet och identitet. Men vad händer när en plats står inför förändring? Hur kan plats och dess historia påverka vår identitet och hur används plats för att påverka ställningstaganden handling? Detta paper kommer att undersöka dessa frågor i samband med lokala konflikter om gruvprospektering i tre kommuner i nordligaste Sverige; Jokkmokk, Kiruna och Storuman.

Höga världsmarknadspriser och efterfrågan på mineraler, till exempel järnmalm, från början av 2000-talet fram till 2014 ledde till en omfattande prospektering och utbyggnad av befintliga gruvor i Sverige. Emellertid har gruv-boomen minskat sedan 2014 på grund av lägre efterfrågan och sjunkande priser (2011 nådde priserna en topp på omkring \$ 195/ton järnmalm. I februari 2016 hade priset sjunkit till \$ 40).

Utsikten till nya gruvor har lett till både hopp och förtvivlan bland lokalbefolkningen i de berörda kommunerna. Medan vissa ser gruvor som något positivt som skapar arbetstillfällen och intäkter för lokalsamhället, befävar andra att levnadsförhållandena kommer att försämrats och påverka viktiga kultur- och ekonomiska funktioner som exempelvis samernas traditionella rennäring liksom

turism, friluftsliv, jakt och fiske. De olika utgångspunkterna rörande synen på vad ett hållbart liv är, har här lett till svåra motsättningar, som ännu inte är lösta.

Hanna Vikström, KTH:

“Is there a Supply Crisis? Responding and Managing Metals Scarcity, 1870-2015”

Never before has the demand of metals reached such a high. This could as well have been said yesterday, twenty, fifty or hundred years ago. The demand of resources has simply increased exponentially with the industrial and later the digital revolution. Light bulbs, wind turbines and smart phones are all constituted by numerous metals. In spite of this enormous production increase actors constantly fear upcoming resource crises clouding their future visions as they are dependent on imports.

Access metals have historically been a problem, and it has again emerged as a future threat. The EU, together with the British Geological Survey has published reports and lists of the metals they perceive as critical and strategic. One reason for their fear is their dependence on China who are dominating the market.

In my PhD project I explore why certain metals are perceived as scarce and what strategies operators have used to ensure access to these metals from 1870 until 2015. Actors have often perceived metals as scarce when they have developed a new technology which demands a specific metal, perhaps never used before, or when one or a few nations have dominated world market. This has resulted in numerous searches for metals all over the world, from the Polar Regions, to South America and Africa. Often, the quest for resources to new technology resulted in new mines often had devastating environmental consequences for the local sites.

1.2 PÅ LIV & DÖD: DE ARELLA NÄRINGARNAS INDUSTRIALISERING. DEL 1: ÄGG, NÖTKREATUR, SKOG

ONSDAG 20E SEPTEMBER, 14.30-15.30.

LOKAL: Alvarummet

Louise Karlskov Skyggebjerg, Danmarks tekniske universitet:

“Æggebakker, materialer og miljøbevidsthed”

Æggebakkernes historie materialiserer, afspejler og belyser historiske forandringer, bl.a. mht. synet på affald, genbrug og miljø. De første æggebakker blev patenteret i 1800-tallet, da behovet for transport af æg voksede i takt med, at folk flyttede væk fra hønsene. I 1936 begyndte den danske virksomhed Brødrene Hartmann at producere æggebakker efter et amerikansk patent, og i dag er virksomheden en af verdens største æggebakkeproducenter. På verdensplan vokser forbruget af æggebakker typisk i et land, når der er stigende velstand, og når en moderne forbrugerkultur baseret på selvbetjeningsbutikker breder sig. Det inkluderer forbruget af store mængder emballage – og dermed også skabelsen af masser af affald. Æggebakker er siden deres fremkomst ofte blevet fremstillet i støbepap og dermed af genbrugsmaterialer (aviser). Fremstillingen er dog ikke entydigt miljøvenlig, for der bruges meget energi og vand i processen. Æggebakker er også selv i et vist omfang blevet genbrugt. Et relativt nyt koncept, eggypay, bygger f.eks. på en idé om, at æggebakker af plastik kan genbruges som legetøj (byggeklodser).

Paperet tager udgangspunkt i materialitetsteori og har æggebakker og ikke mindst de materialer, de produceres i – f.eks. støbepap, bølgepap, plastik og et særligt let komposterbart materiale – i fokus. Samtidig er paperet inspireret af praksisteori og udforsker med udgangspunkt i æggebakkens historie forskellige måder at gøre genbrug og miljøbevidsthed på igennem det 20. århundrede. I 1986 kunne man f.eks. i børnebogen ”Fra avispapir til æggebakker. En bog om genbrug” læse om nødvendigheden af at spare på råstoffer og undgå at fælde for mange træer. I dag oplyser en vejledning i affaldssortering borgerne om, at en søndagsavis kan blive til 35 æggebakker. Det, der engang hed papirindsamling, kaldes nu cirkulær økonomi, og miljøvenlige materialer er blevet noget, man aktivt kan markedsføre sig med. Det gør Brødrene Hartmann da også med sloganet ”Choose fibre. Save nature”.

Karl Bruno, KTH:

“Medikaliseringen av svensk nötkreatursreproduktion, 1920–1950”

Vetenskap och teknik var bidragande faktorer när det moderna, högavkastande jordbruket skapades i Sverige. I detta paper, som ansluter till konferensens tema om medicinsk historia, presenterar jag en föreslagen undersökning av hur en aspekt av denna jordbrukets omvandlingsprocess kom att bli ett medicinskt problem. Under en period från ca 1920 till ca 1950 tillskansade sig den veterinärmedicinska professionen nämligen epistemisk auktoritet över nötkreaturens reproduktionsfunktioner, funktioner som är centrala både för avelsarbetet och för mjölkproduktionen. Nötkreatursreproduktionen medikaliserades, d.v.s. började behandlas som ett medicinskt problem, och veterinärer fick därmed ett stort inflytande över den fortsatta utvecklingen mot seminavel, som i sin tur har möjliggjort dagens närmast industriella produktion av mjölk. Ett viktigt bidrag som studien kan ge blir därmed att visa hur (veterinär)medicinska perspektiv och professionella intressen har utövat stort inflytande över svensk jordbruksutveckling. Men studien har också potential att bidra till ett mer renodlat medicinhistoriskt forskningsläge, eftersom det finns preliminära belägg för att den veterinära kunskapen om husdjursreproduktion snart också kom att få humanmedicinsk tillämpning. Jag hoppas således kunna visa både hur (veterinär)medicinska perspektiv och metoder formade jordbruket, och hur kunskap genererad i en jordbrukskontext bidrog till att forma humanmedicinsk utveckling. I vidare mening ser jag också att projektet visar hur de vetenskapshistoriska, medicinhistoriska, veterinärhistoriska, och agrarhistoriska disciplinerna alla kan bidra till, och berika, varandra.

Jimmy Jönsson, Lunds universitet:

“Miljöproblem, visuell kultur och vetenskap under tidigt 1900-tal. Vetenskapliga bilder av svårföryngrad skog”

Vid 1900-talets början drabbades ett fundament i svensk ekonomi – skogsindustrin – av en kris, ofta kallad de norrländska föryngringsproblemen. Tillväxttakten av ny skog i främst Norrland hade nämligen visat sig alltför långsam jämfört med industrins avverkningshastighet. På sikt befarades situationen leda till att Sveriges enorma arealer skog skulle omvandlas till fruktlösa kalmarker och ekonomiskt värdelösa ”skräpskogar”. I detta sammanhang uppstod emellertid även en livaktig skogsvårdsrörelse, och med den en rad motåtgärder: skogsvårdslagar, skogsvårdsföreningar, skogsvårdskampanjer och, inte minst, institutioner för skogsforskning med syfte att lösa problemen på vetenskaplig väg. Föreliggande presentation handlar om denna skogsvårdsrörelse. Mer specifikt

diskuterar jag bilder som framställdes och spriddes av skogsforskare för att vetenskapligt demonstrera föryngringsproblemens orsaker. För skogsvårdsrörelsens opinionsbildande arbete spelade nämligen vetenskaplig popularisering och visuell kultur en helt avgörande roll. Bilderna i fråga är till exempel fotografier av jordprover och underutvecklade rotsystem, publicerade i populärvetenskapliga häften, och tredimensionella rekonstruktioner av ofruktbara jordarter, uppförda för skogsutställningar. Syftet med att uppmärksamma det tidiga 1900-talets skogsvårdsrörelse och vetenskapliga bilder av svårföryngrad skog är att presentera och diskutera historiska perspektiv på miljöproblem, visuell kultur och vetenskap.

1.3 DIGITALA ARENOR FÖR KOMMUNIKATION, UTBILDNING OCH POPULARISERING

ONSDAG 20E SEPTEMBER, 14.30-15.30.

LOKAL: Laxholmen

Michael Godhe, Linköpings universitet:

“Science fiction as Public Culture”

In the paper I will discuss and analyze public culture through the lens of the science-fiction genre, and develop and elaborate a theoretical perspective explaining how science fiction ‘texts’ (literature and film) function as a medial arena for public discourses on the role of science and technology in society. In this perspective, science fiction ‘texts’ are seen as forms of mediated communication opening up different kinds of public spheres depending on the subject discussed, for example globalization, the war on terror post 9/11 or environmental issues. These public spheres can, in their turn, be conceptualized as public or circulation cultures, since the science fiction ‘texts’ are enabling a broader public discourse about the societal impacts of science and technology. Within this public culture questions on the importance of science and technology in our society, and the possible future impacts in terms of ethical and moral dilemmas are raised, discussed, debated and contested. In this sense, the science fiction genre is part of a transmedial public discourse on science, technology, culture and society, and also part of the changing media landscapes where various new social media forms play a vital part in renewing issues of public engagement and forming public opinions.

Lotta Gröning, Linköpings universitet:

“Från Folkhem till Facebook!”

Ett helt nytt samhälle håller på att växa fram när digitaliseringen tar över. Den nya industrialiseringen behöver inga arbetare, möjligtvis en doktorsutbildad civilingenjör framför en dator. Det är en av anledningarna till att många industriföretag flyttar tillbaka till Europa. Utan lönekostnader är länder som Sverige och Tyskland med sina tydliga regler för arbetsmarknaden och näringslivet perfekta industriländer.

Politiska partierna måste hantera den nya verkligheten och utvecklingen på senare år visar att särskilt de socialdemokratiska partierna i Europa brottas med stora problem. I Sverige är socialdemokratins kris tydlig efter de gyllene åren med folkhemsideologin. Eftersom vi inte har några nya modeller för ekonomi och arbetsmarknad använder partiets politiker de gamla lösningarna från folkhemmet och den svenska modellen i sina försök att lösa dagens problem. Det har hittills inte varit en framgångsrik strategi. De politiska partierna har problem med trovärdigheten. Vi ser det dels genom

ökande klyftor i samhället, dels i politikens förtroendekris och framväxten av missnöjespartier och andra protestyttringar.

Studien ska analysera den socialdemokratiska politikens val av kunskapsstyrning liksom dess syn på demokratin och förmågan att åstadkomma förståelsen för samhällsutvecklingen. Tekniken som verktyg till förändring är mänsklighetens signum med kunskap och vetenskap i förening. Den idén är en grundpelare i den socialdemokratiska ideologin och politiken har alltid anpassat sig till den tekniska utvecklingen. Det är en strategi som det socialdemokratiska partiet sedan dess bildade styrt politiken för att förändra samhällen och ge människan nya utmaningar och nya ansvarsområden.

Syftet med den här studien är att analysera och jämföra politikens förmåga att hantera samhällsutvecklingen från folkhemmet till dagens digitala revolution med sociala medier och Facebook som drivkrafter till förändring. Utgångspunkten är att analysera politikens implikationer av utvecklingen utifrån synen på demokrati och politiska åtgärder avseende samhällets organisation och kunskapskompetens. Det finns historiska studier som visar att organiseringen och kunskapsöverföring med folkrörelser och tydliga politiska strategier bidrog till att socialdemokratin lyckades övertyga majoriteten av befolkningen att de tillhörde arbetarklassen och representerades av en arbetarregering. Frågan är på vilket sätt skiljer sig den nuvarande politiska strategin från folkhemmets och det rationella industrisamhällets utveckling. Studien kommer också att analysera hur dagens socialdemokratiska partiledning och dess informatörer hanterar sociala medier samt vilken kunskapsöverföring de ger till medborgarna. Vad hade en politiker som Alva Myrdal som satte både teknik och kunskap i centrum lyckats åstadkomma om hon hade haft tillgång till sociala medier?

Lina Rahm, Linköpings universitet:

“Popular education and the digital citizen: A genealogical analysis”

This paper historicises and problematizes the concept of the digital citizen and how it is translated into a nationally focused project in Sweden today. Specifically, it examines the role of non-formal adult education in such an entanglement. It makes use of a genealogical analysis to produce a critical ‘history of the present’ by mapping out translations around the emergence of the digital citizen in the 1970s and 1980s, and further to its manifestations in contemporary debates. This article argues that non-formal adult education is and has been fundamental in efforts to construe and thus also translate the digital citizen. A central argument of the paper is that non-formal adult education aiming for digital inclusion is not a 21st century phenomenon, but rather commenced in the 1970s. However this digitisation of citizens has also changed focus dramatically since the 1970s. During the 1970s computers and computerisation was described as disconcerting, which required education in order to counter the risk of the technology “running wild”. In current discourses, digitalization is constructed in a non-ideological and post-political way. These post-political tendencies of today can be referred to as a post-digital present where computers have become so ordinary, domesticized and ubiquitous in everyday life that they are thereby also beyond criticism.

SESSIONSPASS 2

ONSDAG DEN 20E SEPTEMBER, 15.45-16.45

2.1 SWEDISH HISTORY OF RESOURCE EXTRACTION: PART II [IN ENGLISH] s.11

- Curt Persson, LTU:

“Uppfostrade bärare, i skuggan av berömmelse”

- Dag Avango, KTH:

“Mining legacies in (post-industrial) Arctic futures – Constructing industrial heritage in Norrbotten, Greenland and Svalbard”

- Karl Bruno, KTH:

“Svenska naturresursintressen och svensk utrikespolitik i Liberia, 1955–1989”

MODERATOR: Timothy LeCain, Montana State University

LOKAL: Folksamsalen

2.2 PÅ LIV OCH DÖD: DE ARELLA NÄRINGARNAS INDUSTRIALISERING. DEL 2: ÖL, OCH ARSENIK s.13

- Ingemar Pettersson & Daniel Normark, Uppsala universitet:

“Ölsmakens mästare: sensorisk analys vid Stockholms bryggerier 1889–1964”

- Inger Olausson, Göteborgs universitet:

“Döden, döden, döden – arsenik i trädgårdsodlingen”

MODERATOR: Jimmy Jönsson, Lunds universitet

LOKAL: Alvarummet

2.1 SWEDISH HISTORY OF RESOURCE EXTRACTION: PART II [IN ENGLISH]

ONSDAG 20E SEPTEMBER, 15.45-16.45.

LOKAL: Folksamsalen

Curt Persson, LTU:

“Uppfostrade bärare, i skuggan av berömmelse”

I samband med att den svenska industrialiseringsprocessen något fördröjd nått de nordligaste delarna av landet under senare delen av 1800-talet, ökade även intresset för de ur nationalstaten Sveriges synvinkel orörda markerna i det inre av Lule- och Torne lappmarker. Exploateringen av lappmarkerna hade i begreppet framtidslandet tre tydliga drivkrafter, industriexploaterings-undersökningar, vetenskap och turism.

Ur den vetenskapliga aspekten genomfördes omfattande kartläggningar av högfjällsmiljöerna med dess jökeltbildningar och glaciärer. Industriexploateringen gjordes främst genom SGU:s inverteringsarbeten, genom undersökningar av mineraliseringar och jordarter för framtida användande i bland annat gruvindustrin. Slutligen då turism, eller besöksnäringen, som genom industrialiseringens infrastrukturbyggen gjort områden åtkomliga genom järnväg och båttransportleder på ett bekvämt sätt för en allt större del av intresserade besökare.

Inga av dessa aktiviteter hade emellertid kunnat vara möjliga att genomföra utan den kompetens vilken lokalbefolkningen var i besittning av. Ursprungsfolket samerna och nationella minoriteten

tornedalingar, var avgörande grupper för att kunna genomföra de olika expeditionerna inom de tre tidigare nämnda verksamhetsområdena. Med anledning av samernas och tornedalingarnas mångåriga erfarenheter av områdets geografi, olika väderleksförhållanden och seder, var dessa bägge grupper ofta den avgörande förutsättningen för genomförandet.

Undersökningen syftar till att belysa dels hur rapporter, artiklar och litteratur, framställer dessa bägge grupper i förhållande till de som ledde de olika expeditionerna. Lyfts samerna och tornedalingarna fram – eller osynliggörs de? Om de lyfts fram, vilken plats får de då ta i berättelsen.

Dag Avango, KTH:

“Mining legacies in (post-industrial) Arctic futures – Constructing industrial heritage in Norrbotten, Greenland and Svalbard”

One of the characteristics of the mining industry, in the Arctic and elsewhere, is its sensitivity to fluctuations in world markets prices and demand. After boom periods comes bust and eventually all mines come to an end. De-industrialization pose a great challenge for Arctic communities based on extractive industries and few alternative economies, not only because of lost income opportunities but also the need to deal with the material legacies that mining leaves behind, from infrastructures and transformed landscapes to local identities. Legacies of mining are interpreted differently in different contexts though. While some will understand them as unwanted imprints of an unjust past, others may appreciate them as cultural heritage, resources for tourism or as structures that can be used for new purposes. In this paper I will present results from case studies within two closely related research projects, exploring how different actors in the Arctic relate to legacies of mining when building the future and why – Norrbotten, Greenland and Svalbard. What role do material and immaterial legacies of past and ongoing mining operations play in different future visions and why? Can the legacies of mining become a resource for a post-mining futures in Norrbotten, Greenland and Svalbard and in that case how, for whom and why? Which lessons can be drawn from Norrbotten, Greenland and Svalbard for other parts of the Arctic?

Karl Bruno, KTH:

“Svenska naturresursintressen och svensk utrikespolitik i Liberia, 1955–1989”

Den historiska och teknikhistoriska litteraturen kring global naturresursexploatering under det kalla kriget domineras av studier om kolonial- och stormakterna. Med detta paper vill jag bidra till att utvidga forskningen på området genom en studie av en mindre stats agerande i denna geopolitiska kontext. Mer konkret presenterar jag en fallstudie kring det svenskdominerade gruvföretaget LAMCO, verksamt inom järnmalmsbrytning i Liberia mellan 1955 och 1989. Jag kartlägger kopplingar mellan privata affärsintressen, svensk diplomati, och svenskt utvecklingsbistånd, och visar hur de svenska statsmakterna sökte skydda och framhäva svenska företags investeringar i gruvdrift i ett utvecklingsland. Detta skedde genom konkreta åtgärder – t.ex. inrättandet av en ambassad i Monrovia och finansiering av ett biståndsprojekt i LAMCO:s gruvsamhälle – som i och för sig liknade sådant Sverige gjorde i ett stort antal u-länder. Ingen annanstans var åtgärderna dock lika koordinerade med en specifik privat industriinvestering, som genom detta kom att forma den svenska utrikespolitiken

både gentemot Liberia och i viss mån gentemot Västafrika generellt. Stödet till LAMCO legitimerades genom ett antal mer eller mindre interventionistiska ideologier. Gruvdriften framställdes som ett socialt utvecklingsprojekt; det svenska icke-koloniala förflutna användes för att motverka uppfattningen att det svenska förhållningssättet var ett exempel på ”neo-kolonialism”; och den svenska tekniska expertisen på järnmalmsbrytningens område framhölls som central för att stödja Liberia utvecklingsprocess. Vidare visar jag hur den svenska attityden gradvis blev mer ambivalent från 1960-talets slut, i takt med att den svenska utrikespolitiken gradvis fick nya prioriteringar och stödet till LAMCO alltmer upplevdes som inkongruent med övergripande politiska mål. Fallet illustrerar därmed också en mer generell utveckling inom svensk utrikesförvaltning, där ett politiskt motiverat bistånd gradvis ersatte handelsfrämjandet som det primära förhållningssättet till utvecklingsländerna.

2.2 PÅ LIV OCH DÖD: DE ARELLA NÄRINGARNAS INDUSTRIALISERING. DEL 2: ÖL OCH ARSENIK

ONSDAG 20E SEPTEMBER, 15.45-16.45

LOKAL: Alvarummet

Ingemar Pettersson & Daniel Normark, Uppsala universitet:

“Ölsmakens mästare: sensorisk analys vid Stockholms bryggerier 1889–1964”

Studien ingår i forskningsprojektet ”Smakens teknovetenskaper” och behandlar praktiker för smakanalys av öl vid Stockholms bryggerier, från företagets grundande år 1889 till att det avvecklades år 1964. Ölproduktionen bedrevs länge under skräliknande former där omdömet gällande produkternas smak avgjordes av bryggmästare som provsmakade de olika brygderna, luktade på humlen, kände på malt och korn. Mästarna hade i regel varit gesäller i Tyskland och deras arbete präglades av fasta hierarkier och outtalade kriterier för god ölsmak. Syftet med studien är att visa hur dessa äldre praktiker ersattes av standardiserade metoder för sensoriska analyser och hur en ny professionell sammansättning därmed kom att bemästra ölets smak vid bryggeriet. Genom bryggerinäringens industrialisering under 1900-talet kom provsmakningen i ökande omfattning att hanteras av ingenjörer, vetenskapsmän och medicinska forskare, verksamma vid forskningsmiljöer som Zymotekniska laboratoriet, Institutionen för jäsningslära vid KTH, Karolinska institutet och företagets eget centrallaboratorium. Framväxten av dessa verksamheter var kopplade till produktionstekniska förändringar såsom införandet av pastörisering och nya metoder för kylagring, men också till förändrade konsumtionsmönster samt nya politiska ramverk, exempelvis rusdrycksförordningar och klassificeringar av öl. Genom studier av analysprotokoll, korrespondens kring produktutveckling, utredningar och verksamhetsbeskrivningar visar vi hur rutinerna för smakanalys formades inom olika tekniska, vetenskapliga, ekonomiska och politiska kontexter och hur ett teknovetenskapligt fält etablerades inom livsmedelsindustrin.

Inger Olausson, Göteborgs universitet

“Döden, döden, döden – arsenik i trädgårdsodlingen”

Min forskning är inriktad på trädgårdsodlingens växtskydd (dvs hur man hanterat angrepp av skadegörare och sjukdomar) i ett historiskt perspektiv. Det kan handla om allt från förebyggande metoder

till användning av exempelvis cyanväte, nikotin, svavel, arsenik och DDT. I takt med att införseln av växtmaterial från andra delar av världen ökade, följde allt fler nya skadegörare och sjukdomar med. Samtidigt ökade konkurrensen på marknaden och kraven på felfria produkter, vilket medfört en ökad användning av olika växtskyddsmedel. I min presentation tänker jag ta upp en grupp preparat – de som innehåller arsenik – som har en intressant historia.

Arsenikpreparat har länge använts för att ta död på oönskade däggdjur, och under 1800-talets andra hälft började det även användas mot insekter med bitande mundelar, framför allt i fruktodlingar. De tidigaste arsenikpreparaten var den gröna färgen kejsargrönt (kopparacetatarsenit), som även användes som växtskyddsmedel. Medlet var inte var optimalt, eftersom det lätt uppstod brännskador på växterna. Den gröna färgen ersattes därför av blyarsenat, som var effektivt och billigt, och därför användes flitigt. Enligt Giftstadgan fick det inte sprutas för nära skörd, men man var trots det orolig för blyförgiftningar.

Gruvbolaget Bolidens Gruv AB fick stora mängder arsenik över vid brytningen av guld och inrättade ett laboratorium för att få fram säljbara produkter, bland annat växtskyddsmedel. De utvecklade zinkarsenat, som hade alla de egenskaper som ett verksamt växtskyddsmedel behövde ha: lösligt i insekternas tarmsystem, det fäste väl vid de växtdelar som det sprutas på, och gav inga brännskador på växten. År 1937 släpptes medlet på marknaden under namnet Boliden Z 47 – ”ett arsenikbesprutningsmedel med förut kända preparats alla fördelar, eller överglänsande dessa, men utan några av deras nackdelar.”

PANELDEBATT: DIGITAL HUMANIORA ONSDAG DEN 20E SEPTEMBER, 18.00-19.30

DIGITAL HUMANIORA:

MODERATOR: Mats Fridlund, Aalto-universitetet, Helsingfors.

PANELISTER: Peter Bennesved, Umeå universitet; Dolly Jørgensen, Universitetet i Stavanger; Per Lundin, Chalmers.

LOKAL: Folksamalen

Digital humaniora har de senaste åren etablerats som ett nytt hett område och intresse inom det historiska fältet. I Sverige såväl som i övriga nordiska länder har detta manifesterats i form av nya centra, mastersutbildningar, anslagsutlysningar, konferenser, professurer och doktorandtjänster. Men hur ser denna utveckling ut inom det teknik-, vetenskaps- och medicinhistoriska fältet? Paneldebatten avser att ge diverse personliga och institutionella perspektiv på det allmänna läget såväl som rådande och möjliga problem och möjligheter för områdets framtida utveckling i Sverige och Norden.

SESSIONSPASS 3

TORSDAG DEN 21A SEPTEMBER, 8.30-9.50

3.1 MILJÖ, PLANERING OCH INTERNATIONALISERING I: SVENSK MOBILISERING s.16

- Per Lundin & Niklas Stenlås, Chalmers/Uppsala universitet:

“Statsledd modernisering: Mekanismer, aktörer och strategier 1930-1950”

- Peter Bennesved, Umeå universitet:

“Från totalt till kommunalt: 1969 års skyddsrumsutredning och övergången från riksplanering till kommunalt ansvar”

- Katarina Nordström, Uppsala universitet:

“Markbrist och avfolkning – Miljödiskursens påverkan på markplanering i den fysiska riksplaneringen 1966-1972”

MODERATOR: Jenny Beckman, Katarina Nordström & Carl Marklund, Uppsala universitet och Södertörns högskola.

LOKAL: Folksamalen

3.2 ATT DISCIPLINERA NATUREN: OM FRAMVÄXTEN AV SYSTEMTEORETISKA PERSPEKTIV OCH VETENSKAPLIGA FÄLT s.17

- Christer Nordlund, Umeå universitet:

“Civilization to Death? Bengt Hubendick & Human Ecology as a Science for Survival”

- Anna Tunlid, Lunds universitet:

“Ekologisk ekonomi: Om integrering av ekonomiska, sociala och ekologiska system”

- Daniel Andersson, Linköpings universitet:

“Att Mäta Gaia: Sociotekniska System som ett planetärt fenomen”

- Malin Ah-King, Stockholms universitet:

“The ”Female Turn” in Evolutionary Biology – a science study of shifting canonical knowledge 1980-2000”

MODERATOR: Anna Kaijser, Linköpings universitet

LOKAL: Alvarummet

3.3 KUNSKAPSINSTITUTIONER - FÖRVÄNTNINGAR OCH FÖRÄNDRINGAR. DEL 1: INSTITUTIONER OCH UPPSLAGSVERK s.19

- Henrik Björck, Göteborgs universitet:

“Den akademiska brytpunkten: Vetenskapsakademiens omvandling under 1960-talet mot bakgrund av tidens politisering”

- Hampus Östh Gustafsson, Uppsala universitet:

“Fritt val eller rationell planering? - Humaniora som ”socialfall” i efterkrigstidens studentexpansion”

- Malin Nordvall, Chalmers:

“Professionens kön: Civilingenjörskåren i brytningstid, 1970–1976”

MODERATOR: Karl Grandin, Kungliga vetenskapsakademien

LOKAL: Laxholmen

3.1 MILJÖ, PLANERING OCH INTERNATIONALISERING I: SVENSK MOBILISERING

TORSDAG 21E SEPTEMBER, 8.30-9.50.

LOKAL: Folksamalen

Per Lundin & Niklas Stenlås, Chalmers/Uppsala universitet:

”Statsledd modernisering: Mekanismer, aktörer och strategier 1930-1950”

Under perioden mellan 1935 och 1973 reformerades det svenska samhället i grunden och 1900-talets välfärdsstat växte fram. Dessa statligt ledda reformer blev samhällsomvälvande och bildade en central del av den svenska moderniseringsprocessen. Många av dessa reformer är sedan tidigare väl utforskade och ingår i den historiska berättelsen om det moderna Sveriges framväxt. Men kan vi säga något mer generellt om reformernas ursprung, framväxt och karaktär? Vilka gemensamma drag kan vi urskilja? Vilka var aktörerna som initierade, konceptualiserade och realiserade reformerna? Vår metod är att identifiera, analysera och jämföra de dominerande reformkomplexen under perioden. Gränserna för reformkomplexen är ofta amorfa. Ibland spänner komplexen över olika politikområden eller samhällssektorer. I vissa är den politiska inblandningen omfattande, i andra är de korporativa inslagen påtagliga. Ett gemensamt drag är att ”yttre tryck”, t.ex. arbetslöshet, urbanisering eller hot om krig, är viktiga, men långtifrån enda, faktorer i reformkomplexens etablering. Ett annat, helt centralt drag är att specifika nätverk eller aktörsregimer bär upp komplexen. Dessa regimer representerar ofta, men inte alltid, en tydlig reformidé. Aktörerna gör många gånger karriär på reformer inom ett visst komplex, men är också ofta bundna till reformerna ifråga.

Peter Bennesved, Umeå universitet:

“Från totalt till kommunalt: 1969 års skyddsrumsutredning och övergången från riksplanering till kommunalt ansvar”

Under slutet av 1960-talet ställdes civilförsvaret inför en omstöpning av sin sedan länge rikstäckande skyddsrumspanering. Det militära försvaret signalerade nu att kärnvapendimensionen i den allmänna försvarsplaneringen skulle tonas ner och både militär- och civil försvarsplanering skulle istället fokusera på så kallad konventionell krigsföring. För civilförsvarsstyrelsens del accentuerade denna nya grundsyn ett mycket konkret problem som följt skyddsrumbygget sedan 1950-talet. På grund av det försvarsparadigm som rått sedan introduktionen av vätebomben saknade Sveriges 14 största städer helt och hållet normalskyddsrum i sina centrumområden. För att lösa problemet tillsattes 1969 års Skyddsrumsutredning vars föreslagna lösningar mer eller mindre markerade början på slutet för Civilförsvarsstyrelsens långa levnadstid. I den här presentationen ämnar jag fortsätta denna berättelse och presentera några utvecklingslinjer som kan hjälpa oss förstå hur skyddsrumsutredningen försökte hantera detta världsomfattande paradigmskifte i hur krig skulle planeras för. Hur gick det till när kriget slutade vara totalt och blev kommunalt? Samtidigt vill jag blicka bakåt i civilförsvarets historia och sätta fingret på vilka konsekvenser 1970-talets övergångsperiod fick för skyddsrumbeståndets framtida utveckling och också markera hur detta innebar en ny syn på krigets spatiala och geografiska anspråk på Sveriges urbana och rurala miljöer. Studiens resultat bygger även till stor del på digital spatial analys vilket anknyter väl till årets tema ”Digital Humaniora”.

Katarina Nordström, Uppsala universitet:

”Markbrist och avfolkning – Miljödiskursens påverkan på markplanering i den fysiska riksplaneringen 1966-1972”

1960- och 1970-talets miljödiskurs innebar delvis förändrade diskussioner om markplanering. Mark lyftes nu fram som fundamentet för all mänsklig aktivitet, men också som en resurs vars framtid var hotad av industrier, välfärd och kortsiktiga lösningar. För att bemöta detta väcktes krav på samordnad markplanering med ett vidgat perspektiv i både tid och rum. 1966 startade arbetet med den nationellt samordnade fysiska riksplaneringen som 1972 resulterade i ett antal riktlinjer för markområden av ”riksintresse”. I denna presentation spåras framväxten av en ny uppsättning rumsliga planeringsmetoder som svar på debatterna om uttömliga resurser, ekologiska system, vidgade geografiska skalor och behovet av långsiktighet. Samtidigt diskuteras hur etablerandet av dessa nya metoder som var grundade i tankar om brist på och konkurrens om mark även skapade delvis nya konfliktytor i mötet med andra pågående planeringsprojekt som snarare hanterade frågor om avstånd och avfolkning i regional utveckling. Den fysiska riksplaneringen ställdes således mot utmaningar som bara några år senare framför allt skulle tacklas i internationell kontext: I vilken grad var solidaritet en fråga om hushållning och beskydd av gemensamma resurser och i vilken grad var den en fråga om fördelning av de resurser som existerade? Därmed diskuteras också tidens möjlighet att genom teknokratiska metoder hantera motstridande intressen när idén om en helhetsplanering skulle tillämpas i praktiken.

3.2 ATT DISCIPLINERA NATUREN: OM FRAMVÄXTEN AV SYSTEMTEORETISKA PERSPEKTIV OCH VETENSKAPLIGA FÄLT

TORSDAG 21E SEPTEMBER, 8.30-9.50

LOKAL: Alvarummet

Christer Nordlund, Umeå universitet:

”Civilization to Death? Bengt Hubendick and Human Ecology as a Science for Survival”

Due to the rise of severe environmental concerns in the 1960s, some scientists changed their view of contemporary science. To them progress in science (and science-based technology) affected nature and society in many negative ways. Promoting science-as-usual was in the worst-case scenario to promote civilization to death. Yet, science was still looked upon as a means to solve the problems it had created. What was needed was a new type of “holistic” science that was able to understand humans as part of nature, contribute to a new economic system within ecological borders, and foster politics based on this knowledge. As a name for such a holistic and normative enterprise, that bridged and integrated natural science and human science, scientists adopted the concept “human ecology”. It was a concept that had been used since the beginning of the 20th century but now was loaded with new meaning, as a “science for survival”, able to steer “Spaceship Earth”. Human ecology developed in different ways in different parts of the world. In Sweden, it was initially promoted mainly by natural scientists, notably the zoologist Bengt Hubendick, who was director of the Natural History Museum in Gothenburg and later became a political adviser and public expert on environmental questions. The aim of the paper is to use Hubendick as a prism in order to shed light on the early development of human ecology as a holistic and normative science of political importance. Furthermore, the presentation argues that the kind of human ecology Hubendick promoted was not that “holistic” after all. Although Hubendick made a grand

synthesis, based on knowledge and data from all over the world, he never took human and social sciences seriously, and as a result his synthesis may be defined as “social biology” rather than human ecology.

Anna Tunlid, Lunds universitet:

“Ekologisk ekonomi: Om integrering av ekonomiska, sociala och ekologiska system”

Under 1980-talet utvecklades det tvärvetenskapliga forskningsfältet ekologisk ekonomi. Syftet var att inom ramen för ett övergripande systemtänkande utforska kopplingen mellan ekologiska och ekonomiska processer. Ett grundläggande antagande inom ekologisk ekonomi var, och är fortfarande, att betrakta ekonomin och det mänskliga samhället som en del av naturen; de ekonomiska och samhällsliga systemen ingår i och är intimt sammankopplade med naturens system. I denna presentation kommer jag att diskutera framväxten av ekologisk ekonomi med utgångspunkt från systemekologen AnnMari Jansson som spelade en viktig roll, även internationellt, då detta forskningsfält etablerades. Under 1970-talet och i början av 1980-talet drev hon den så kallade ”Gotlandsstudien”, ett tvärvetenskapligt projekt med ambitionen att göra en studie av energins kretslopp i Gotlands natur- och samhällssystem. Projektet utvecklades i en senare fas till en mer uttalad ekologisk-ekonomisk systemanalys. Under 1980-talet var Jansson en av initiativtagarna till ett internationellt samarbete mellan ekologer och ekonomer som lade grunden till institutionaliseringen av ekologisk ekonomi. I presentationen diskuteras de konceptuella perspektiv och teoretiska modeller som var centrala i Gotlandsstudien och hur dessa har utvecklats och transformerats inom ekologisk ekonomi. Flera av dessa perspektiv och modeller är omdiskuterade ur ett inomvetenskapligt perspektiv men utgör ett starkt narrativ i dagens miljöpolitiska diskurs.

Daniel Andersson, Linköpings universitet:

“Att mäta Gaia: sociotekniska system som ett planetärt fenomen”

Vad sker när vetenskapen själv är del av sitt eget studieobjekt, exempelvis när de praktiker som utgör systemvetenskapen existerar inom, och som en del av dem planetära system det avser beskriva och förklara? Med utgångspunkt i en idéhistorisk undersökning av James Lovelocks Gaiateori avser detta paper att belysa ett mätproblem som varken har med kvantitet eller kvalitet att göra – dvs. problemet kvarstår oavsett hur pass många mätningar som utförs, eller hur pass detaljerade mätningar vi än gör – utan vilket snarare har sitt ursprung i den relation mellan del och helhet som studeras inom mereologin. Upptäckten av detta mätproblem spåras tillbaka till filosofen Immanuel Kant, vilken definierade denna i form av en paradox: å ena sidan, för att systematisk förklaring av hur världen är strukturerad måste en sådan kunna förklara sin egen förklaring, eftersom en förklaring också måste få plats någonstans i naturlagarnas orsakskedja; å andra sidan, om en förklaring ska kunna förklara sig själv skulle den således behöva vara utan orsak, men detta är i konflikt med föreställningen av kausalitet varigenom varje tillstånd förutsätter att ett följande tillstånd har orsakat det. Slutligen diskuteras mätproblemet i relation till globala klimatförändringar och frågan om dess antropogena inverkan.

Malin Ah-King, Stockholms universitet:

“The “Female Turn” in Evolutionary Biology – a science study of shifting canonical knowledge 1980-2000”

This project explores how the international evolutionary research community radically shifted perspectives on the role of females in evolutionary biology. The project aims at understanding the histories, social dynamics and epistemological norms producing this shift in canonical knowledge.

Sexual selection, the evolutionary theory concerning sex differences, is both an expansive and controversial field. Theoretically, females were long expected to gain no benefit from mating with more than one male. Since 1980, evolutionary biologists' views have undergone a radical shift following the findings that females often mate with multiple males. Early polyandry research was male-focused, followed by increased interest in questions pertaining to females. This "Female Turn" may be conceived as a controversy coming to a closure. In this three-year project, I will use methods developed in Sociology of Scientific knowledge, specifically controversy studies and boundary-work, to analyze scientific publications, scientific debates and oral history interviews. My theoretical point of departure is feminist science studies, sociology of science, science philosophy, history of evolutionary biology, and gender studies.

This project will illuminate the interaction between society and the scientific process of evolutionary research on sex at a hitherto unexamined crucial turn, thereby contributing significantly to the international forefront of feminist science studies.

3.3 KUNSKAPSPOLITIK - FÖRVÄNTNINGAR OCH FÖRÄNDRINGAR. DEL 1: INSTITUTIONER OCH UPPSLAGSVERK

TORS DAG 21E SEPTEMBER, 8.30-9.50

LOKAL: Laxholmen

Henrik Björck, Göteborgs universitet

“Den akademiska brytpunkten: Vetenskapsakademiens omvandling under 1960-talet mot bakgrund av tidens politisering”

Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) bildades 1739 och fick 1747 kungligt privilegium på att ge ut almanackor i Sverige. Detta monopol kom att utgöra huvudinkomsten fram till 1972 och finansierade bla KVA:s egna forskningsinstitutioner. Statsmakternas beslut 1969 att inte förlänga det har från Akademiens sida uppfattats som ett utslag av socialdemokratisk egenmäktighet. I presentationen vill jag sätta in skeendet i ett större sammanhang.

Under 1800-talet hade KVA blivit huvudman för Naturhistoriska riksmuseet och under 1900-talet för olika forskningsinstitutioner liksom för landets naturskyddsfrågor, tex rörande förvaltningen av nationalparker. Som en rikstäckande organisation på det svenska forskningsfältet blev KVA en central aktör när det politiska intresset för forskning började växa under och efter andra världskriget. Den etablerade ordningen ändrades under 1960-talet. Då miste KVA huvudmannaskapet för Riksmuseet. Samtidigt etablerades begreppet kulturpolitik som benämning på ett eget politikområde med en framväxande förvaltning. Efter utredningar miste också Vitterhetsakademien, Musikaliska akademien och Konstakademien huvudmannaskapet för olika musei- och utbildningsinstitutioner. Även miljöpolitik etablerades under 60-talet och med tillkomsten av Naturvårdsverket 1967 övergick

KVA:s ansvar för naturskyddet till den nya myndigheten. Forskningspolitik var ytterligare ett begrepp som etablerades under 60-talet, då vetenskaplig utbildning och forskning byggdes ut och myndighetsstrukturen förändrades. Redan 1959 inrättades Humanistiska forskningsrådet, varigenom Vitterhetsakademiens inflytande över anslagsfördelningen avvecklades. Med bildandet av Statens råd för skogs- och jordbruksforskning 1967 minskade Lantbruksakademiens direkta inflytande över forskningsfinansieringen inom sitt område. Samma år skapades ämbetsverket Styrelsen för teknisk utveckling, som från Ingenjörsvetenskapsakademien övertog huvudmannskapet för dess Forskningsstation. KVA:s omvandling ingick i större processer som även har sina motsvarigheter i andra länder.

Hampus Östh Gustafsson, Uppsala universitet:

“Fritt val eller rationell planering? - Humaniora som ”socialfall” i efterkrigstidens student-expansion”

Trots det ständiga talet om ”humaniorakris” saknas idag en grundläggande förståelse för de mekanismer som under 1900-talet bidrog till att skapa denna krisdiskurs. Historiska utblickar förekommer i nutida debatter om humaniora, men är ofta svepande eller baserade på anekdoter. I ett svenskt sammanhang har ideologiska omvälvningar från sent 1960-tal och framåt pekats ut som en förklaring till kunskapsområdets marginalisering. Här vill jag analysera humanioradebatter i ett tidigare skede, i samband med den stora studentexpansionen som 1955 års universitetsutredning försökte hantera. Retoriken i detta sammanhang utmärktes av ett starkt framstegsfokus med krav på genomgripande politisk framtidsplanering i rationell och demokratisk anda. Efterfrågade kunskapsområden var teknik, medicin och viss samhällsvetenskap, medan humaniora exkluderades från tidens dominerande framtidsberättelser. Snarare än att framställas som en progressiv kraft associerades humaniora med traditionalism och ett förlegat bildningsbegrepp.

Generellt ansågs humaniora inte stå för den kunskap som välfärdssamhället främst efterfrågade. Trots detta visade det sig i samband med studentexpansionen att mängder av unga människor ville studera vid de fria humanistiska fakulteterna. Till följd av denna tillströmning befarades ett stort ”humanistöverskott” på framtidens arbetsmarknad. Hur studenterna kunde avledas till mer ”nyttiga” utbildningar skapade dock ett dilemma eftersom universitetsutredningen ville respektera individens rätt att fritt välja studiegång. Problemet diskuterades med särskild emphasis i den av tidigare forskning förbisedda tidningen *Humanisten* (1961–1963), utgiven av ett då nybildat fackförbund för yngre humanister. En tongivande debattör var författaren Lars Gustafsson som menade att humanister av allmänheten uppfattades som ”ett slags socialfall”. I detta paper analyserar jag dilemmat som uppstod mellan utbildningsplanering och idén om det demokratiska värdet av ett fritt utbildningsval samt uppmärksammar dessa debatters betydelse för humanioras sociala legitimitet.

Malin Nordvall, Chalmers:

“Professionens kön: Civilingenjörskåren i brytningstid, 1970–1976”

Kvinnlig underrepresentation inom högre teknisk utbildning och svensk ingenjörskår har under de senaste fyrtio åren uppmärksamats av ingenjörorganisationer, i tekniska högskolors rekryterings- och utvecklingsarbete och inom statligt utrednings- och reformarbete. Trots mängden av initiativ

kvarstår den låga andelen kvinnor inom flertalet civilingenjörsutbildningar. Denna artikel undersöker inrättandet av Civilingenjörskårens (CF) likställighetsråd och dess verksamhet i början av 1970-talet. Jag identifierar rådets tillblivelse som ett av de tidigaste initiativen hos den svenska civilingenjörskåren för att sätta jämställdhet på dagordningen. Initierandet av rådet sammanfaller med en förskjutning i inställningen till kvinnliga teknologer och civilingenjörer. Denna förskjutning sker dels inom ingenjörskåren, dels i den allmänna debatten. Därmed kan 1970-talet ses som en brytningsperiod. Jag argumenterar för att rådets inrättande var en följd av yttre påtryckningar där jag dels utgår från historikerna Christina Florin och Bengt Nilssons studie av jämställdhetspolitiska aktörer, dels från teoribildning om det privata inverkan på det offentliga. Jag menar att CF:s förbundsdirektör Alfred Nettelbrandt och hans fru Cecilia Nettelbrandt, folktoppartistisk riksdagsledamot, förkroppsligade en samhällelig kraft som drev CF att uppmärksamma kvinnliga civilingenjörers villkor.

SESSIONSPASS 4

TORSDAG DEN 21 SEPTEMBER, 10.10-11.30

4.1 MILJÖ, PLANERING OCH INTERNATIONALISERING II: INTERNATIONALISERING s.22

- Carl Marklund, Södertörns högskola:

“Teknokratin i miljöns tjänst? Sveriges plats i 1970-talets föreställningar om internationell utveckling”

- Jenny Beckman, Uppsala universitet:

“Nordiskt & europeiskt samarbete & naturvårdens institutionalisering, 1970-1984”

- Jenny Andersson, Sciences Po:

“Shaping the future of world markets: the OECDs Interfuturs project”

MODERATOR: Jenny Beckman, Katarina Nordström & Carl Marklund, Uppsala universitet och Södertörns högskola.

LOKAL: Folksamalen

4.2 MEDICINHISTORIA, DEL 1: MEDICINSKA PRAKTIKERS UPPGÅNG OCH FALL s.23

- Elin Björk, Linköpings universitet:

“Den kvinnliga kroppen som modell för den manliga? Exemplet kastrering som behandling vid prostataförstoring”

- Boel Berner, Linköpings universitet:

“Blood on the Battle Field. The rise and fall of (lamb) blood transfusion in 19th century wars”

- Solveig Jülich, Uppsala universitet:

“Medicine at the borders of life: Human fetal research in Sweden, c. 1960-1971”

MODERATOR: Eva Åhrén, Karolinska institutet

LOKAL: Alvarummet

4.3 BRUNA NÄTVERK: SVENSK FORSKNING OCH NAZITYSKLANDS

VETENSKAPLIGA "NYORDNING" s.25

- Annika Berg, Stockholms universitet:

“Indirekt propaganda: Reseberättelser från Nazityskland i Svenska läkartidningen”

- Maria Björkman, Uppsala universitet:

“Ras, vetenskap och objektivitet: Några lojaliteter hos patologen Folke Henschen”

• **Per Lundin, Chalmers:**

“De samarbetsvilliga: Svensk-tyska agrarvetenskapliga nätverk under andra världskriget”

• **Olof Ljungström, Karolinska institutet:**

“Brun morfologi?': 1930-tal, anatomi och politik”

MODERATOR: Jon Røyne Kyllingstad, Norsk teknisk museum

LOKAL: Laxholmen

4.1 MILJÖ, PLANERING OCH INTERNATIONALISERING II: INTERNATIONALISERING

TORS DAG 21E SEPTEMBER, 10.10-11.30

LOKAL: Folksamalen

Carl Marklund, Södertörns högskola:

“Teknokratin i miljöns tjänst? Sveriges plats i 1970-talets föreställningar om internationell utveckling”

I början av 1970-talet mattades tillväxten av samtidigt som miljömedvetandet spred sig. Nord-syd-konflikten tycktes för en tid överskugga kalla krigets spänningar. Som ett litet, neutralt land med en öppen ekonomi ställdes Sverige inför både nya utmaningar och nya möjligheter. Stockholmskonferensen 1972 bidrog till debatten om Sveriges inte helt oproblematiske roll i den internationella utvecklingen och globala miljön. Debatten speglade framväxten av en internationell kunskapsproduktion kring ekonomisk ojämlikhet, ekologisk obalans och behovet av hållbar utveckling. Samtidigt lanserades en rad forskningsprojekt och långtidsutredningar för att ta fram underlag för framtida långtidsplanering samt förslag till en svensk omställningspolitik inför 1980-talet. Dessa studier utgick från en stark tillit till möjligheten att förena efterkrigstidens ofta ”teknokratiska” nationella planerings- och systemtänkande med ett nytt, globalt och miljöinriktat decentraliseringsstänk i syfte att anpassa Sverige till den internationella utvecklingens och globala miljöns krav. Med tiden försköts studierna alltmer i riktning mot behovet av svensk strukturanpassning som svar på den globala ekonomins ökade konkurrens. Inte desto mindre kvarstod föreställningen om ett nationellt ansvar gentemot internationella behov som bl.a. kom till uttryck i debatterna om ett ”lågteknologiskt” Sverige inriktat på ”hållbar” teknikutveckling och -överföring till ”Tredje världen”.

Jenny Beckman, Uppsala universitet):

“Nordiskt och europeiskt samarbete och naturvårdens institutionalisering, 1970-1984”

Mitt bidrag undersöker två exempel på nordiskt och europeiskt samarbete på naturvårdsområdet under det tidiga 1970-talet: det europeiska naturvårdsåret 1970, och en rad nordiska kommittéer som i olika administrativa sammanhang utarbetade gemensamma kriterier och information om biotop- och artskydd. Olika institutioner, experter och politiska strukturer mobiliserades och balanserades inom ramen för dessa samarbeten.

Det europeiska naturvårdsåret (European Conservation Year, ECY), var en kampanj som drevs av Europarådet för att öka allmänhetens medvetenhet om miljöfrågor i Europa och för att stimulera miljösamarbete över nationsgränserna. Med fokus på PR och utbildning, snarare än avtal och lagstiftning, kunde ECY erbjuda ett öppet sammanhang där medlemsstaterna kunde jämföra och koordinera planer och erfarenheter, utan att behöva leva upp till specifika riktlinjer. Projektet var

också öppet för icke-medlemmar, vilket öppnade för ett finskt deltagande via det nordiska samarbetet. I samband med omformeringen av de nordiska institutionerna för ekonomiskt och politiskt samarbete under 1960-talet pekades miljöfrågor ut som ett passande och relativt okontroversiellt samarbetsområde. I arbetet med att hantera krav och frågor från internationella organisationer som Europarådet, Internationella naturvårdsunionen, International Biological Programme, med flera, mejslade de nordiska representanterna ut både samarbetsformer och sina respektive nationella organisationer.

Jenny Andersson, Sciences Po:

“Shaping the future of world markets: the OECDs Interfuturs project”

This article examines a research project, appointed by the OECD in 1975 and entitled Interfuturs. Research project into the development of the advanced industrial societies in harmony with the developing world. The purpose of the project was to investigate alternative patterns of development for the Western economies in a new and interconnected world. By positioning the Interfuturs group in an emerging field of new planning methods and forms of expertise from the mid 1970s on focused on the ‘future’, this article proposes that the Interfuturs project was key in mounting a Western defence against notions of globalisation that seemed to run counter to the interests of the Western world, and that the Interfuturs group was a key carrier of proto neoliberal arguments, pertaining indeed to the core notion of the future of world markets in its discussions.

4.2 MEDICINHISTORIA, DEL 1: MEDICINSKA PRAKTIKERS UPPGÅNG OCH FALL

TORS DAG 21E SEPTEMBER, 10.10-11.30

LOKAL: Alvarummet

Elin Björk, Linköpings universitet:

“Den kvinnliga kroppen som modell för den manliga? Exemplet kastrering som behandling vid prostataförstoring”

Under 1890-talet introducerades kastrering som en ny behandlingsmetod för prostataförstoring som på många sätt gick emot gängse praktik när det gäller män och medicinska ingrepp. Inte för att själva ingreppet kastrering var något nytt, utanför att man för första gången föreslog och genomförde kastreringar av män med helt friska testiklar i syftet att bota en sjukdom i en annan del av kroppen. Det medicinska resonemang som låg till grund för denna behandling var dessutom till stor del grundat på tidens kunskap om den kvinnliga kroppen. Med kvinnokroppen som en modell för hur könskörtlar påverkar andra organ i det sexuella systemet introducerades nu ett ingrepp för att bota eller behandla en sjukdom som uteslutande drabbar män. Inspirerade av den skotske kirurgen Hunter’s jämförande anatomi försökte läkarna desperat behandla en sjukdom som i frånvaron av antibiotika skördade många mäns liv under vad som beskrevs som tortyrliknande omständigheter.

Denna presentation kommer att behandla de bakomliggande resonemangen till denna behandling. Hur såg detta resonemang ut? Hur kunde det komma sig att kvinnokroppen, som ständigt beskrivs som den avvikande, som förstås genom den ”normala” manliga kroppen, nu kunde få kliva fram och för en kort stund fungera som en modell? Och hur kunde en behandling som på många sätt

gick på tvärs mot tidens syn på manlighet ändå förespråkas så livligt under en period?

Materialet för presentationen är den del av ett större material om prostatan ur mitt pågående avhandlingsprojekt.

Boel Berner, Linköpings universitet:

“Blood on the Battle Field. The rise and fall of (lamb) blood transfusion in 19th century wars”

The wars of the mid-19th century – between Germany, France, Italy, Austria, Denmark in different constellations and in the USA – entailed terrible bloodshed from fire and even more, death from infection and disease. Militarily, these were the first wars in which the new industrial technologies of railways, the telegraph and rifled weapons were used. But medically they were a disaster, often with a total lack of trained medical personnel, surgical instruments, anaesthesia, ambulances. Amputation was ubiquitous. Soldiers suffered horribly because they had the misfortune of fighting modern wars in a premodern medical world. One therapy that would become important from the World War I onwards was sadly lacking: blood transfusion.

My paper documents efforts to introduce blood transfusion on the battle field and in military hospitals during the 1860s and 70s. This was contested terrain. Who would provide the blood – battle-weary soldiers needed in combat, or perhaps sheep or other animals? How could it be done in a swift and safe way? To whom – the almost dead soldiers on the battle field or the wounded and sick in ambulances and hospitals? Controversy reigned, national and individual prestige got involved, emotional arguments were invoked along with scientific and medical ones, various types of instruments and procedures were suggested and, in a few cases, tested out. The paper discusses why these efforts to introduce a new technology failed, as well as its further, controversial and soon to be discontinued use within civil medicine.

Solveig Jülich, Uppsala universitet:

“Medicine at the borders of life: Human fetal research in Sweden, c. 1960–1971”

Between 1960 and 1971 the Swedish endocrinologist Egon Diczfalusy and his research team at Karolinska Institutet in Stockholm performed “perfusion studies” on aborted human fetuses. A “fetus chamber” that kept the fetuses “alive” outside the uterus enabled the researchers to examine the hormonal regulation of fetal physiology and development. Diczfalusy coined the term “the fetoplacental unit” to describe the close interaction between the fetus, the placenta and the mother. In the wake of the population “crisis” the fetal research at Karolinska Institutet was increasingly oriented towards developing new contraceptives and methods for termination of pregnancy. By the early 1970s, however, the “fetoplacental empire” (Diczfalusy) came to a sudden end. This paper investigates some of the circumstances and conditions that were decisive in promoting Diczfalusy’s perfusion studies, and also discusses why it eventually became restricted. Using medical publications, policy documents and grant applications it will demonstrate the active part of Swedish and American funding agencies in supporting biomedical uses of fetuses taken from women who underwent legal abortions in Sweden during the postwar period and after. Drawing on hospital and patient records the issue of informed consent will be addressed. Newspaper reports and television programs are examined to highlight the role of the media in making fetal research public, how Diczfalusy’s studies were framed as controversial,

and the consequences for developing national and international ethical guidelines and legislation. Human fetal research in Sweden has hardly been addressed in previous historical scholarship. My paper elucidates not only the development of Diczfalusy's perfusion studies at Karolinska Institutet but also more broadly shed light on how a complex set of factors intersected to the establishment and ending of a controversial strand of human fetal research in Sweden.

4.3 BRUNA NÄTVERK: SVENSK FORSKNING & NAZITYSKLANDS VETENSKAPLIGA "NYORDNING"

TORS DAG 21E SEPTEMBER, 10.10-11.30

LOKAL: Laxholmen

Annika Berg, Stockholms universitet:

"Indirekt propaganda: Reseberättelser från Nazityskland i Svenska läkartidningen"

Under mellankrigstiden och flera år in på andra världskriget fungerade publicering av reseberättelser i Svenska läkartidningen som ett viktigt sätt för läkare att manifesteras en auktoritativ vetenskaplig persona och markera en plats inom den medicinska professionen i Sverige, vid sidan av att överföra kunskap och ibland mer politiskt laddad information. Svenska läkartidningen, som gavs ut av Svenska läkarförbundet, var en brett syftande publikation som nådde i princip alla svenska läkare, och under perioden publicerades sammanlagt ett hundratal reseberättelser i tidskriften. Tyskland framstår utifrån berättelserna som det klart populäraste resmålet, vilket inte är förvånande i ljuset av att den svenska läkarkåren traditionellt var starkt orienterad mot tysk medicin. Intressant är dock att proportionen av reseberättelser om Tyskland inte gick ned märkbart efter nazisternas makttillträde, och direkt slående är att den då kriget bröt ut nådde rekordnivåer. En tidigare undersökning av reseberättelser inskickade till Svenska läkaresällskapet kan vara intressant som jämförelse här, då den visat att proportionen tysklandsresor i detta mindre publika sammanhang sjönk markant efter 1933. Kanske kan skillnaden delvis förklaras av att Svenska läkartidningen under åren strax före och under andra världskriget hade en uttalat Tysklandsvänlig redaktion, vilket också - som tidigare forskning påvisat - tog sig andra uttryck i samtiden. Reseberättelserna i Svenska läkartidningen varierade en hel del i form och innehåll, men få av författarna var direkt kritiska mot Tyskland. Fram till 1942, då utlandsresandet i stort sett upphörde överlag - fortsatte svenska läkare att skriva mer eller mindre positiva, och inte sällan direkt entusiastiska, redogörelser för resor, studier och frivilligarbete i såväl Tyskland som de tyskockuperade territorierna. Från redaktionens - och möjligen även läkarförbundets lednings - sida kunde publiceringen av dessa berättelser därmed fungera som ett diskret och indirekt sätt att bedriva tyskvänlig propaganda.

Maria Björkman, Uppsala universitet:

"Ras, vetenskap och objektivitet: några lojaliteter hos patologen Folke Henschen"

Hur kom det sig att den pensionerade professorn i patologi, Folke Henschen (1881-1977), i början av 1970-talet då äldre tiders rasuppfattningar till stor del ogiltigförklarats, tog ställning för en rasforskning som ekade av det tidiga 1900-talets rashierarkier, koloniala projekt, och vithetsnormer? En genomgång av Henschens retorik kring frågor som naturvetenskapens status, vetenskaplig objektivitet, och inte

minst i ljuset av hans tyska kontakter före, under och efter andra världskriget, bidrar till att kasta ljus över frågan.

Olof Ljungström, Karolinska institutet:

“Brun morfologi?” 1930-tal, anatomi och politik

Också vid 1930-talets svenska medicinska fakulteter fanns sympatisörer med det ”Nya Tyskland”. Läkarkåren och nazismen har undersökts tidigare. Här ligger fokus dock på de tre akademiska medicinska fakulteterna och dess företrädare inom professorskåren. Dessa var ojämnt representerade i olika pro-tyska eller med nazismen direkt sympatiserande sammanslutningar och organisationer. Exempelvis var Karolinska Institutet i Stockholm och Lunds medicinska fakultet båda företrädare i påtryckningsorganisationen (med syftet att pressa fram en mer positiv, ”rättvisare”, rapportering om ”det nya Tyskland”) Riksföreningen Sverige-Tyskland (RST), men inte Uppsala universitet.

De protyska sympatierna följde dessutom i hög grad ämnesmässiga linjer. Av de sju professorerna i RST (två Lundensare, fem Stockholmare, proportionerligt likstora då KI:s medicinska professorskår var dubbelt så stor som Lunds) företrädde sex av sju någon av de anatomiska disciplinerna, eller med ett samlingsnamn de ”morfologiska” ämnena (anatomi, histologi, patologisk anatomi med rättsmedicin).

Med enbart en ytterligare företrädare för de medicinska fakulteterna i RST (en pediatriker) reser sig frågan om det på 1930-talet fanns en särskilt pro-tysk eller till och med ”brun morfologi”? Åtminstone finns anledning att undersöka samvariationen av vetenskaplig disciplinbildning och politik. I den andra sidan av ett politiska spektrummet reser sig frågor om experimentell fysiologi eventuella anti-nazism?

Per Lundin, Chalmers:

“De samarbetsvilliga: svensk-tyska agrarvetenskapliga nätverk under andra världskriget”

Nazismen i Sverige under mellankrigstiden och andra världskriget har ofta uppfattats som ett marginellt fenomen. Nyare forskning visar dock att pro-tyska värderingar och ställningstaganden bland akademiker och intellektuella var mer utbredda än vad som tidigare antagits. Dessutom är det väl känt att delar av den svenska bonderörelsen imponerades av jordbrukspolitiken i ”det nya Tyskland”. Mot denna bakgrund förefaller det befogat att närmare undersöka kopplingarna mellan Sverige och Nazityskland på det lantbruksvetenskapliga området.

I detta föredrag visar jag att svenska lantbruksvetare vid Kungl. Lantbrukshögskolan hade täta kontakter med sina tyska kollegor under den studerade perioden. Organisationer som Nordische Verbindungsstelle, Deutsch-Schwedische Vereinigung in Berlin, Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD) och Deutsches Wissenschaftliches Institut (DWI) förmedlade och arrangerade gästföreläsningar, stipendier, studentutbyten och studieresor. Därtill tog flera svenska lantbruksvetare – med Lantbrukshögskolans goda minne – egna initiativ till utbyten av olika slag med vetenskapliga institutioner och företrädare i Nazityskland.

Hur kan denna täta interaktion förklaras och hur formade den svensk lantbruksvetenskap? Historiskt hörde Sverige till en kulturell sfär dominerad av Tyskland och senare Nazityskland. Dessutom var Tyskland ledande inom lantbruksvetenskap och flera svenska lantbruksvetare hade doktorsgrad från

tyska universitet. Många lantbruksvetare representerade en distinkt nationalromatisk, antisocialistisk, ofta antidemokratisk, ideologi som värnade bondens centrala roll i nationsbygget, och de välkomnade den statsledda, intervenerande jordbrukspolitiken som etablerades i Tyskland efter 1933, inte minst som denna fungerade katalyserande för lantbruksvetenskaperna. En tentativ slutsats är att vetenskaplig kunskap och positiva attityder gentemot Nazityskland samproducerades av dessa nätverk.

SESSIONSPASS 5

TORSDAG DEN 21A SEPTEMBER, 13.30 - 14.30

5.1 KUNSKAPSIINSTITUTIONER - FÖRVÄNTNINGAR OCH FÖRÄNDRINGAR. DEL 2: UTBILDNINGSVÄSENDEN s.27

- Daniel Lövheim, Stockholms universitet:

“Fairs, olympiads and the making of scientific elites 1958-1989: High school science competitions for swedish youth during the cold war”

- Anna Svensson, KTH:

“Monografi eller sammanläggningsavhandling? Ett doktorandperspektiv”

- Jonas Hallström, Linköpings universitet

“Tekniklärares syn på teknikhistoria och teknisk förändring”

MODERATOR: Veronica Brodén-Gyberg, Linköpings universitet

LOKAL: Folksamalen

5.2 MEDICINHISTORIA, DEL 2: MEDICINSKA VETENSKAPER - FORMERINGAR OCH SKIFTEN s.29

- Alma Persson & Maria Björkman, Linköpings universitet/Uppsala universitet:

“I medicinens yttersta framkant: Mannen, prostatan och urologins framväxt under tidigt 1900-tal”

- Svein Atle Skålevåg, Universitetet i Bergen:

“Rettspsykiatriens oppkomst”

MODERATOR: Boel Berner, Linköpings universitet

LOKAL: Alvarummet

5.3 MILJÖ OCH MÄNNISKOR: LANSERING AV NÄTVERK FÖR EFTERKRIGSTIDENS KULTURELLA MILJÖHISTORIA s.30

ORGANISATÖRER: Anna Kaijser, Linköpings universitet; David Larsson Heidenblad, Lunds universitet; Ann-Sofie Kall, Linköpings universitet & Martin Hultman, Linköpings universitet.

LOKAL: Laxholmen

5.1 KUNSKAPSIINSTITUTIONER - FÖRVÄNTNINGAR OCH FÖRÄNDRINGAR. DEL 2: UTBILDNINGSVÄSENDEN

TORSDAG 21E SEPTEMBER, 13.30-14.30

LOKAL: Folksamalen

Daniel Lövheim, Stockholms universitet:

“Fairs, olympiads and the making of scientific elites 1958-1989: High school science competitions for Swedish youth during the cold war”

The production of future scientific elites in Sweden has during the second half of the 20th century taken place under a mixture of national images. The need for economic growth and global competition has intermingled with historically rooted identities of being a country of successful scientists and inventors. Often the main responsibility to foster the next distinguished generation has been placed upon the school system. But the production of scientific elites has also involved industry, media and private organizations. In the network of such actors, other platforms for shaping excellence have crystallized rather than class rooms and high school physics labs.

Many of these contexts for fostering scientific elites are still unbroken territory in the academic fields of history of science and education. As part of a project idea this presentation seeks to focus on a number of co-operations between state, industry and media that resulted in the establishment of scientific youth contests for Swedish high school students during the 1960's and 1970's. Even if the arrangements often were motivated by an overarching need to entice as many individuals as possible into scientific pursuits, it was evident that the structure of the competitions had developed in order to differentiate and to motivate an elite. They were designed to find and encourage the top, thin layer of Swedish youth that were the most talented and high achieving.

The competitions were developed in close relation to already existing ones on the international scene. Winners of the Swedish arrangements were invited to participate in the American contest National Science Fair – International, others in the Science Olympiads developed in Eastern Europe. Consequently, Swedish secondary school pupils were taking part in similar events on both sides of the cold war.

From perspectives mainly rooted in the academic fields of history of science and history of education, the overarching purpose of the project is to study and analyze these contests in Sweden and their international equivalents during the period 1958-1989. The analysis will concern the role of these contests as practices of educating scientific elites in the tension between democratic and meritocratic goals of schooling, between high school science and the scientific community, but also with regards to the shifting ideological and national contexts in which such practises were given meaning.

Anna Svensson, KTH:

“Monografi eller sammanläggningsavhandling? Ett doktorandperspektiv”

Till hösten planerar jag att försvara min avhandling om det botaniska samlandets historia, författad vid avdelningen för historiska studier av teknik, vetenskap och miljö, KTH. Jag kommer att lägga fram en sammanläggningsavhandling, en genre som är tämligen ny och omdiskuterad inom det humanistiska forskningsfältet. För mig har sammanläggningsavhandlingen varit ett meningsfullt och stimulerande ramverk, som gjort det möjligt att integrera innehåll, teori och form. Resultatet har blivit en samling av en samling, där frågor kring begränsning, relevans och ordning ständigt ställs på sin spets.

Sammanläggningsformen har alltså fördelar, men den kan också skapa nya utmaningar som påverkar både processen och avhandlingen negativt. Dessa för- och nackdelar har tidigare diskuteras på ett generellt plan: Hur påverkar avhandlingsformen skildringen av komplexitet i

material och analys? Har en nyexaminerad doktor i historia full kompetens utan att ha författat en bok? Ger sammanläggningsavhandlingen ett försprång genom tidigare publicering? Hur betraktas den internationellt? Samtidigt är det positiva och det negativa med båda avhandlingsformerna specifika för varje individuell doktorand liksom för varje enskilt projekts utformning och innehåll, och därför finns ett behov av att diskutera med utgångspunkt även i konkreta fall. Med denna presentation vill jag därför, med utgångspunkt ur mina egna och mina doktorandkollegors erfarenheter, lyfta in några olika doktorandperspektiv i debatten kring sammanläggning kontra monografi: Hur påverkades forskningsresultaten? Hur påverkades den pedagogiska processen? Vad baserades valet av form på? Hade valet blivit annorlunda med facit i hand? Genom att på detta sätt diskutera ur doktorandperspektivet kan vi skapa redskap för ett mer medvetet och meningsfullt val av avhandlingsform, och därmed bidra till minskad osäkerhet för framtida doktorander, handledare och opponenter, från antagning till disputation.

Jonas Hallström, Linköpings universitet:

“Tekniklärares syn på teknikhistoria och teknisk förändring”

Kursplanen för teknikämnet i grundskolan innehåller mål och centralt innehåll som handlar om teknikhistoria. Enligt Skolverkets senaste statistik har dock enbart drygt en tredjedel av grundskolans tekniklärare så pass mycket utbildning i ämnet att man blivit legitimerad, och av dessa behöriga lärare så är det ännu färre som har fått någon form av utbildning kring teknikhistoriska moment. I tidigare studier vi gjort av tekniklärarstudenters och tekniklärares uppfattningar om tekniska system framkom också uppfattningar om teknisk förändring. Resultaten visar att studiernas lärarstudenter och högstadielärare har en grundläggande förståelse av systemens input och output, liksom till viss del det som händer i systemen. Informationsflöden, speciellt återkoppling, är däremot svåra att förstå, likaså är människans roll i och för systemen diffus. Lärarstudenternas uppfattningar av teknisk förändring är likaledes diffus, och fokus blir på vissa tidpunkter utan någon klar idé om förändringsprocesserna. Lärarnas uppfattningar om teknisk förändring är mer utvecklade och de anser exempelvis att det är viktigt att kunna sätta tekniska system i sin historiska kontext för att en elev ska kunna få ett högt betyg i teknik.

Vi har mot bakgrund av detta utvecklat en analytisk teknikhistorisk modell för att kunna analysera teknisk förändring, och för att kunna användas didaktiskt i undervisningen. Det har visat sig att den är för komplex för att kunna användas som den är när vi testat den på lärarstudenter i teknik, så nu utvecklar vi tillsammans med Skolverket en sk modul om teknisk förändring där vi har en mer empirisk approach; modulen bygger delvis på mer eller mindre etablerade teoretiska begrepp inom teknikhistoria, med gott om empiriska exempel som lärarna ska kunna använda i en undervisningssituation.

5.2 MEDICINHISTORIA, DEL 2: MEDICINSKAVETENSKAPER - FORMERINGAR OCH SKIFTEN

TORSDAG 21E SEPTEMBER, 13.30-14.30

LOKAL: Alvarummet

Maria Björkman & Alma Persson, Uppsala universitet/Linköpings universitet:

“I medicinens yttersta framkant: Mannen, prostatan och uroligins framväxt under tidigt 1900-tal”

Vår presentation representerar en medicinhistorisk del av ett större forskningsprojekt med tvärvetenskapliga (samhällsvetenskapliga och humanistiska) perspektiv på prostatan. Genom att undersöka medicinska texter om prostatan från 1900-talets början har vi kunnat konstatera att prostatan under denna tid och i dessa sammanhang laddades med en mängd betydelser. En frisk och väl fungerande prostata sågs som avgörande för mäns hälsa och välbefinnande på flera sätt. Prostatan kopplas till sexuell förmåga, i meningen reproduktion såväl som njutning, för både mannen och hans kvinnliga partner. Dessutom ansågs prostatan vara sammanlänkad med mannens själsliv och mentala hälsa, hans arbetskapacitet och roll som familjeförsörjare och duglig samhällsmedborgare. Under den period vi studerar växte nya tekniska lösningar fram som fick stor betydelse för hur prostatan kunde förstås och behandlas. Vår studie visar hur prostatan under denna period fick en viktig roll i att legitimera den framväxande urologiska professionen.

Svein Atle Skålevåg, Universitetet i Bergen:

“Rettspsykiatriens oppkomst”

Rettspsykiatriens oppkomst i Europa kan tidfestes til 1820-tallet. Riktignok hadde leger lenge deltatt i strafferetten i mange land. Men på 1820-tallet ble rettspsykiatrien fremmet som en egen spesialisert form for kunnskap med store konsekvenser for rettspleien. Denne kunnskapen var forankret i de nye sinnssykeasylene som ble reist på denne tiden, som ga mulighet for noen leger å spesialisere seg i behandlingen av sinnssyke. Og den var forankret i den nye fysiologiske medisinen som gjerne kalles ”parisermedisinen”, og dens nære slektning frenologien. I flere europeiske byer, blant annet Paris, København og Leipzig, brøt det på 1820-tallet ut offentlige kontroverser omkring den rettslige relevansen av psykiatrisk kunnskap. Disse kontroversene og de ideene som ble formulert i forbindelse med dem har i den historiske litteraturen i liten grad blitt analysert som del av en sammenhengene kontrovers. En konsekvens av det ser vi i behandlingen av den danske ”Howitzfeiden” fra 1824-25 i dansk historieskrivning. Denne feiden har blitt lest som en anakronisme i den danske gullalder, men ikke som del av en europeisk debatt om tilregnelighet og rettspsykiatri. I innlegget vil jeg gjøre en tentativ kartlegging av de europeiske kontroversene om medicin og utilregnelighet på 1820-tallet, idet jeg søker en forståelse av rettspsykiatriens oppkomst som tar hensyn til dens romlige dimensjon. Jeg vil i den sammenheng diskutere om begrepet ”kunnskapssirkulasjon” kan være fruktbart for å forstå rettspsykiatriens oppkomst.

5.3 MILJÖ OCH MÄNNISKOR: LANSERING AV ETT NYTT NÄTVERK FÖRE EFTERKRIGSTIDENS KULTURELLA MILJÖHISTORIA

TORS DAG 21 SEPTEMBER, 13.30-14.30

LOKAL: Laxholmen

ORGANISATÖRER: Anna Kaijser, Linköpings universitet; David Larsson Heidenblad, Lunds universitet, Ann-Sofie Kall, Linköpings universitet, Martin Hultman, Linköpings universitet.

Miljöfrågor i vid bemärkelse har under hela efterkrigstiden haft stor betydelse för politik, kultur och samhällsdebatt. Den historiska forskningen på området sker i gränslandet mellan olika ämnestraditioner

och har i dagsläget ingen etablerad mötesplats i Sverige eller Norden. Därför vill vi använda oss av årets teknik- och vetenskapshistoriska dagar för att starta upp ett nytt tvärvetenskapligt nätverk som fokuserar på miljöfrågornas kulturhistoria under efterkrigstiden. Ambitionen är att skapa en dynamisk mötesplats för forskare som blickar framåt mot nya samarbeten och forskningsprojekt.

Vi som anordnar sessionen träffades tidigare i år på det svenska historikermötet i Sundsvall. Vi hade där en gemensam session som fokuserade på de händelserika åren omkring 1970 som i internationell miljöhistorisk forskning ofta benämns som ”den ekologiska vändningen”. Framöver är vi dock angelägna om att inte låta studiet av dessa frågor gravitera mot just 1970 utan vill röra oss i nya riktningar, både framåt och bakåt i historien. Vår förhoppning med nätverket är att vi tillsammans ska kunna hjälpas åt att peka ut nya intressanta forskningsfrågor som nätverkets medlemmar – men också våra studenter – kan hjälpas åt att besvara i nya forskningsprojekt.

SESSIONSPASS 6

TORSDAG DEN 21A SEPTEMBER, 15.00-16.20

6.1 MILJÖ, PLANERING OCH INTERNATIONALISERING III s.32

- **Ann-Sofie Kall & Jonas Anshelm, Linköpings universitet:**

“En feministisk energipolitik”

- **Martin Hultman, Linköpings universitet:**

“Är vi alla klimatförnekare?”

- **Veronica Gyberg-Brodén, Linköpings universitet:**

“Aiding transitions: climate & environment in Swedish research aid policy 1988-2016”

- **David Larsson Heidenblad, Lunds universitet:**

“Kunskap i samhällelig cirkulation: Ett nytt sätt att närma sig miljöfrågans genombrott i Sverige”

MODERATOR: Christer Nordlund, Umeå universitet

LOKAL: Folksamalen

6.2 KÄRNKRAFTENS HISTORIA I INTERNATIONELLT PERSPEKTIV s.34

- **Arne Kaijser, KTH:**

“History of Nuclear Energy and Society, HoNEST”

- **Anna Storm, Stockholms universitet:**

“Nuclear legacies: Negotiating radioactivity in France, Russia and Sweden”

- **Anna Åberg, Chalmers:**

“Energi & geopolitik. Sveriges internationella beroenden i ett historiskt perspektiv”

- **Henrik Knudsen, Århus universitet:**

“Hemmelighed, eufori, nultolerance: historiske perspektiver på Grønlands uran”

MODERATOR: Thomas Kaiserfeld, Lunds universitet

LOKAL: Alvarummet

6.3 GRASSROOTS INITIATIVES. PART I: HISTORICAL PERSPECTIVES [IN ENGLISH] s.35

- **Marieke Oteman, Radboud University:**

“From wind to solar and from power to heat: Shifts in technology use during 30 year of Dutch

grassroots initiatives for renewable energy”

• **Mogens Rüdiger & Karl Sperling, Aalborg University:**

“Collective influence vs. individual choice: the significance of liberalization for the green transformation of the Danish energy sector”

• **Karl Sperling, Aalborg University:**

“From single energy technologies to integrated energy systems: the changing role of GIs”

MODERATOR: Dick Magnusson, Linköpings universitet

LOKAL: Laxholmen

6.1 MILJÖ, PLANERING OCH INTERNATIONALISERING III

TORS DAG 21E SEPTEMBER, 15.00-16.20

LOKAL: Folksamalen

Ann-Sofie Kall & Jonas Anshelm, Linköpings universitet:

“En feministisk energipolitik”

Det svenska energisystemet beskrivs av många som en föregångare och betraktas internationellt sett som ett lyckat exempel på en framgångsrik omställning. Omställningen av energisystemet har nått jämförelsevis långt i Sverige. I detta paper argumenterar vi för att detta delvis kan förklaras utifrån ett feministiskt perspektiv.

Energiområdet kan förutom att beskrivas som ett område som var knutet till experter sägas ha dominerats av män eller maskulint kodade frågor. I början av 70-talet utmanades dock det sätt på vilka energifrågorna definierades och de män som hade makten över desamma. Denna förändring och ifrågasättandet av rådande strukturer var knuten till en ekofeministisk och antimodern hållning. Sedan dess har, vad som kan beskrivas som en feministisk energipolitik varit förhållandevis framträdande och ett drivande inslag i det svenska energisystemet. Den ekologiskt moderna tanketraditionen som växer fram under 80-talet blir också en del av en feministisk energipolitik. Framgången för en feministisk energipolitik har dock inte alltid varit given. Den har utmanats men under perioder har den också varit den styrande.

Syftet med den här studien är att följa och analysera två linjer av feministisk energipolitik i Sverige, den antimoderna och den ekologiskt moderna. Vad karaktäriserar dessa två linjer? Vilka strategier användes? Vilket motstånd möttes de av? Vad blev resultatet?

Martin Hultman, Linköpings universitet:

“Är vi alla klimatförnekare?”

Sedan femtio år tillbaka, från mitten av 1960-talet och framåt, har det funnits en stor och ökande mängd ackumulerad kunskap om att växthusgaser från mänsklig uppeldning av fossila bränslen (kol, olja, gas) påverkar jordens klimat. Trots det erkända och spridda kunskapsläget under denna tid har varken medborgare, politiker, företagsledare eller akademien agerat i enlighet med varningarna. I detta paper kommer historiken av att veta men inte agera på kunskapen att granskas tillsammans med de, som de visat sig i efterhand, orealistiska tekniska lösningar som allt som oftast först fram

tillsammans med klimatarmen. Diskussionen kommer att röra sig från kärnkraft och bränsleceller på 1960-talet över kärnkraft och elbilar på 1990-talet samt kolin fångning och lagring kombinerat med bränsleceller på 2000-talets början. Med hjälp av genus- och kulturvetenskaplig analys görs i detta paper en posthumanistisk läsning av en brännande energi- och miljöfråga. Frågan som står i centrum är; om inte dessa tekniker räddat oss är det inte dags att finna nya sorters mer strukturella samhällsomdanande lösningar på en av mänsklighetens stora utmaningar?

Veronica Brodén Gyberg, Linköping University:

“Aiding transitions: climate and environment in Swedish research aid policy 1988-2016.”

Strong local scientific research capacities remain a central piece of the puzzle when it comes to producing relevant knowledge and solutions to various development challenges. There is still great inequality concerning resources for higher education and research globally, however, and in order to be able to tackle climate change – international aid and collaboration is often upheld as key. The amount of aid that is classified as climate and environment related is on the rise, but similar support related to the sustainable use and management of resources and the environment have constituted part of Swedish (and other) aid for many decades. This paper focuses on Swedish aid and takes its empirical point of departure in 1988, when the environment was included among the aid goals. Using discourse analysis, I will narrow in on the case of research aid policy and analyze in what ways changing environments and climate change have been portrayed as important for development between 1988 and 2016. What can we learn from the recent past and how does it compare to today? What is sustainable development in this context; how have problems and solutions been described and what is perceived to be the role of scientific research in creating transitions from less to more “sustainable”?

David Larsson Heidenblad, Lunds universitet:

“Kunskap i samhällelig cirkulation: Ett nytt sätt att närma sig miljöfrågans genombrott i Sverige”

För nästan exakt femtio år sedan, hösten 1967, intensifierades den svenska miljödebatten kraftigt. Inom loppet av några månader gick en rad svenska naturvetenskapsmän ut i offentligheten och varnade för att en global miljökris hotade mänsklighetens överlevnad. Detta var inte första gången som varningar av den här typen framfördes i Sverige, men det var första gången som kunskapen fick ett både stort och bestående medialt genomslag. Det gör tidpunkten kunskapshistoriskt högtintressant eftersom den möjliggör analyser av vad som hände med denna form av miljökunskap när den blev ett bredare samhällsfenomen. Vad var det som fastnade och vad var det som stöttes bort? Vilka möjligheter hade enskilda aktörer att påverka hur kunskapen cirkulerade? Och hur påverkade mediala logiker utvecklingen? Med utgångspunkt i händelserna hösten 1967 kommer jag i denna presentation att visa på hur det kunskapshistoriska cirkulationsbegreppet kan hjälpa oss att teckna en ny bild av miljöfrågans genombrott i Sverige. Jag tar mitt avstamp i publiceringen av två debattböcker (Hans Palmstiernas Plundring svält förgiftning och antologin Människans villkor: En bok av vetenskapsmän för politiker) som båda rönt stor uppmärksamhet när de gavs ut hösten 1967. Analysen utgår emellertid inte från vad som stod i böckerna utan för hur deras budskap cirkulerade som kunskap i offentligheten. Vad var det som plockades upp? Vilka publika roller intog och tillskrevs vetenskapsmännen? Särskild vikt

kommer att läggas vid hur Hans Palmstierna inom kort kom att få en upphöjd expertroll, medan några av författarna till Människans villkor blev föremål för kontrovers.

6.2 KÄRNKRAFTENS HISTORIA I ETT INTERNATIONELLT PERSPEKTIV

TORS DAG 21E SEPTEMBER, 15.00-16.20

LOKAL: Alvarummet

Arne Kaijser, KTH:

“History of Nuclear Energy and Society, HoNEST”

HoNEST är ett projekt med deltagare från 20 länder. Det är också tvärvetenskapligt och innehåller såväl historiker som samhällsvetare. Det finansieras av Euratom som hittills i huvudsak har finansierat kärnkraftsforskning av teknisk natur. Ett syfte är att med hjälp av historiska studier av relationen mellan civilsamhället och kärnkraftindustrin – ofta präglad av konflikt och konfrontation - dra lärdomar och bidra till en mer konstruktiv dialog i framtiden. I en första fas av projektet har historikerna skrivit historiska översikter (ca 50 sidiga) om sina respektive länder. I en andra fas kommer ett antal transnationella teman att studeras.

Anna Storm, Stockholms universitet:

“Nuclear legacies: Negotiating radioactivity in France, Russia and Sweden”

Of about 540 commercial nuclear reactors in the world, 100 have already been taken out of use. In the near future, many more will be closed down as the first generation of reactors is becoming obsolete. Regardless of shifting political views on nuclear power and ongoing new construction in several countries, we have entered an era of post-nuclear sites in large numbers. What legacies do the post-nuclear sites convey? Which crucial questions face us in the efforts to manage these highly contaminated places in a responsible way? The current control of radioactive material and sites, and experiences of a privileged, high status but also vulnerable “nuclear way of living” are marked by a striking asymmetry of power between different groups of actors and between different hierarchies of value. This tension forms an underlying rationale for the project “Nuclear legacies: Negotiating radioactivity in France, Russia and Sweden”.

Anna Åberg, Chalmers:

“Energi och geopolitik. Sveriges internationella beroenden i ett historiskt perspektiv”

Sveriges beroende av import av energiråvaror har varit mycket stort under hela 1900-talet och är så än idag. Syftet med detta projekt är att studera Sveriges utrikesberoenden på energiområdet under 1900-talet först av kol och senare av olja och uran. När Sverige inledde en stor satsning på kärnkraft i slutet av 1940-talet var syftet att utnyttja de stora uranfyndigheter som finns i Sverige, men på 1960-talet övergavs denna ambition av ekonomiska skäl och Sverige började importera anrikat uran från utlandet. Detta medförde ett beroende dels av länder som kunde exportera uranmalm, dels av länder med kapacitet

att anrika uran. Projektet analyserar hur offentliga och privata aktörer uppfattat dessa beroenden vid olika tidpunkter, och vilken typ av strategier och politik de använt för att minska sårbarheterna.

Henrik Knudsen, Århus universitet:

“Hemmelighed, eufori, nultolerance – historiske perspektiver på Grønlands uran”

Det australske selskab GME's mineprojekt på Kvanefjeld har sat spot på Grønlands uran. Men den aktuelle diskussion har en dramatisk forhistorie, som jeg sammen med Henry Nielsen har forsøgt at afdække i bogen Uranbjerget. Bogen fortæller om de hemmelige forsøg – danske og amerikanske – på at lokalisere uranreserver i Grønland under og lige efter Anden Verdenskrig, da den kolde krig indhyller Danmark i en atmosfære af usikkerhed. Den beskriver de danske prestigeprojekter på Kvanefjeld fra 1955 og frem til 1983, der først foregår i en atmosfære af optimisme og atomeufori, men ender med at sande til på grund af den voksende folkelige, politiske, og globale modstand mod uranudvinding i Grønland. Projekterne ender angiveligt med vedtagelse af den meget debatterede ”nultolerance” over for uran i 1988. Spørgsmålet om nultolerancepolitikens ophævelse har været et dominerende tema i debatten om Grønlands selvstændighed, fordi en forudsætning for selvstændighed er store indtægter fra minedrift. Vores forskning peger dog på, at en sådan beslutning aldrig er blevet truffet.

6.3 GRASSROOTS INITIATIVES, PART I: HISTORICAL PERSPECTIVES [IN ENGLISH]

TORS DAG 21E SEPTEMBER, 15.00-16.20

LOKAL: Laxholmen

Marieke Oteman, Radboud University:

“From wind to solar and from power to heat: Shifts in technology use during 30 years of Dutch grassroots initiatives for renewable energy”

The history of grassroots initiatives (GIs) for renewable energy in the Netherlands spans around 30 years, during which the movement developed to around 400 initiatives that deploy a variety of technologies for the production of renewable power and heat. The use of technology has shifted over the years, for example from the ‘classical’ wind cooperatives to solar projects, and from a focus on electricity production to a broader approach that also includes heat, energy savings and integrated approaches. These shifts are analysed through questioning the innovativeness of the use of technologies by grassroots initiatives. While international literature on GIs suggests that they can prove a valuable testing ground for the development of technological innovations, the Dutch case seems to suggest that most GIs display risk averse behaviour and therefore adopt proven technologies and business cases, and focus on social rather than technical innovations.

Mogens Rüdiger & Karl Sperling, Aalborg University:

“Collective influence vs. individual choice: the significance of liberalization for the green transformation of the Danish energy sector”

Since the 1970s, the Danish energy sector has been characterized by comprehensive changes.

Changes, which were not in all aspects were complementary to each other. First, the growing focus on environmental and resource issues initiated a transformation of the political and ideological framework of the sector. NGO's and center-left politicians were the main actor in articulating the need for a reduction of fossil fuels in power generation. From there, the green transformation of the Danish energy system gained broad societal support, reinforced by and reinforcing comprehensive public participation and consumer ownership, among others. Secondly, on the other hand, the sector was subsequently subject to liberalization defined as a reduction in public interference and the scaling back of the 'natural monopoly' to a minimum. The liberalization process introduced a rather strict focus on making the energy sector subject to more competition and turning 'consumer profit' companies into 'shareholder profit' companies. As a result, liberalization also clashed with consumer influence. In this paper, we focus on the dilemmas emanating from this double-sided process, in particular if and how planning a green transformation was possible in the context of liberalization.

Karl Sperling, Aalborg University:

“From single energy technologies to integrated energy systems: the changing role of GIs”

Integrated energy systems, can be defined as both technically, socially and economically integrated. At the local level, this means, for instance, that local energy production units are integrated across sectors in order to optimize the resource efficiency of these systems and thereby contribute to the local economy and development. Socially, this can mean that developing and maintaining such systems is to a large extent handled by the local communities. This future development has also to be taken into account and driven by GIs, which are often active at the local community level, and which are now moving away from a single technology focus. The paper discusses what integrated energy systems imply in terms of e.g. new relations between the state, NGOs and local communities. The paper analyses a few examples of new organizational set-ups and technological innovations, which can provide an opening into integrated energy systems based on Danish experiences, such as e.g. Kommanditselskaber/Foundation and the local integration of electricity and district heating.

SESSIONSPASS 7

TORSDAG DEN 21A SEPTEMBER, 16.45-18.00/18.30

**RIKSARKIVET / PANELDEBATT: TECHNOLOGICAL HUMANITIES,
16.45-18.30**

GRASSROOTS INITIATIVES PART II, 16.45-18.00

7.1 15 HYLLMIL MED ARKIVFYND - VAD HITTAR MAN DÅ?, 16.45-17.15 s.37

FÖREDRAG AV JULIA LINDKVIST, RIKSARKIVET.

LOKAL: Folksamalen

7.2 PANELDEBATT: TECHNOLOGICAL HUMANITIES - GAMMALT VIN I NYA LÄGLAR ELLER

HUMANISTISK SPJUTSPETS? SVAR FRÅN GRANNOMRÅDEN OCH INGENJÖRSUTBILDARE, 17.15-18.30 s.37

MODERATOR: Mats Fridlund, Aalto-universitetet, Helsingfors

PANELISTER: Jenny Beckman, Uppsala universitet; Sverker Sörlin, KTH; Björn Wallsten, Linköpings universitet; Roine Viklund, Luleå tekniska universitet; Eva Åhrén, Karolinska institutet.

LOKAL: Folksamalen

7.3 GRASSROOTS INITIATIVES, PART II: NOW AND TOMORROW, [IN ENGLISH]

16.45-18.00 s.38

• **Dick Magnusson, Linköpings universitet:**

“Cooperative energy production: a history of Swedish grassroots initiatives”

• **Karl Sperling, Aalborg University:**

“Grassroots innovations in the energy system: what is the role of grassroots organisations in relation to difficult innovations?”

• **Henk-Jan Kooij, Radboud University:**

“Who ‘beats’ the Dutch tax department? The innovation biography of solar PV on collective roofs in the Netherlands”

MODERATOR: Martin Hultman, Linköpings universitet

LOKAL: Alvarummet

7.1 15 HYLLMIL MED ARKIVFYND - VAD HITTAR MAN DÅ?, 16.45-17.15

FÖREDRAGSHÅLLARE: Julia Lindkvist, Riksarkivet.

LOKAL: Folksamalen

Riksarkivet i Stockholm utgörs av tre avdelningar: Arninge, Krigsarkivet och Marieberg. Riksarkivet är också representerat ute i landet genom Landsarkiven.

För att förstå hur man ska hitta måste man veta hur arkiven skapats, varför det sparats och hur organisationen av arkivhandlingarna sett ut genom århundradena. Detta är självklart för en arkivarie men alltmer en kunskap som inte är självklar för dem som besöker arkiven och ägnar sig åt arkivforskning. Då mitt arbete är placerat vid avdelning Arninge redogör jag för hur Nationell arkivdatabas (NAD) fungerar och hur man kan söka i bestånden. Arninges arkivbestånd består i huvudsak av arkiv från den centrala statliga förvaltningen under 1900-talet. Men rymmer också kartor och ritningar, här finns även en mångfald av enskilda arkiv från rikstäckande organisationer och tanken är att kunna presentera ett urval av dessa arkiv som kan vara intressanta från bland annat miljöforskningsperspektiv, i Arninge har vi 15 hyllmil handlingar.

7.2 TECHNOLOGICAL HUMANITIES - GAMMALT VIN I NYA LÄGLAR ELLER HUMANISTISK SPJUTSPETS? SVAR FRÅN GRANNOMRÅDEN OCH INGENJÖRSUTBILDARE, 17.15-18.30

MODERATOR: Mats Fridlund, Aalto-universitetet, Helsingfors

PANELISTER: Jenny Beckman, Uppsala universitet; Per Lundin, Chalmers; Sverker Sörlin, KTH; Roine Viklund, Luleå tekniska universitet; Eva Åhrén, Karolinska institutet.

LOKAL: Folksamalen

Humaniora uplever för närvarande nya såväl hot som möjligheter vilket gör att nu skulle kunna vara rätt tidpunkt för pionjärsatsningen att etablera en utbildnings- och forskningsinriktad 'teknikhumaniora' fokuserad på teknik och ingenjörskonst. Till formen skulle den efterlikna de humanioror - som miljöhumaniora, medicinsk humaniora, digital humaniora och arktisk humaniora - vilka sedan 2000-talet vuxit fram och idag starkt tillväxer och utvecklas i Sverige och internationellt. Samtidigt har Sverige en historia av liknande delvis teknikhumanistiska satsningar som Humanteknologi, Tema Teknik och Samhälle, MTS, TMS och STS varav många upphört eller mistat mycket av sitt humanistiska innehåll. Så (varför) skulle teknikhumaniora – Technological Humanities – kunna vara något nyskapande och särskiljande från tidigare satsningar eller skulle det bara vara gammalt (gott) vin i nya läglar?

7.3 GRASSROOTS INITIATIVES. PART II: NOW AND TOMORROW [IN ENGLISH]

TORSDAG 21E SEPTEMBER, 16.45-18.00

LOKAL: Alvarummet

Dick Magnusson, Linköpings universitet:

“Cooperative energy production: a history of Swedish grassroots initiatives”

The international literature on grassroots innovations have been growing during the 2000's. International examples have shown an emerging movement in the UK, Netherlands and Germany in several fields. This paper will focus on grassroots initiatives focusing on energy and the Swedish context, with strong municipalities and a centralized energy system, have meant that the room for maneuvering in this regime is limited and it has its historical reasons. This paper will present a mapping of existing Swedish grassroots initiatives in the energy sector along with an analysis of the historical institutional settings. The results show a successful development of wind cooperatives, thanks to subsidies and working within the regime, while solar PV-cooperatives have been struggling if they operate without connection to grid owners or municipal energy companies. It shows that the success of many types of grassroots initiatives is dependent on aligning with existing regime structures in order to be successful.

Karl Sperling, Aalborg University:

“Grassroots innovations in the energy system: what is the role of grassroots organisations in relation to difficult innovations?”

The paper seeks discuss the types of strategies employed by grassroots organisations (GOs) in terms of supporting and implementing a number of recent technological innovations in the energy system. The point of departure are two Danish case studies: solar thermal district heating (STDH) and heat pumps for district heating (HPDH). Both technologies have undergone very different innovation biographies with varying success. Both technologies are being adopted very differently by the same GOs (local district heating organisations). The paper argues that STDH was more successful because it fit better into the existing technological and institutional infrastructure, whereas HPDH require more extensive changes in the institutional set-up and have an impact not only on the local district heating system. Minor changes in the public regulation were sufficient to achieve a major take-off in STDH, which also was already on the agenda of many GOs, but the same has not occurred for HPDH. Yet, a few GOs employ strategies to change the institutional framework for HPDH.

Henk-Jan Kooij, Radboud University:

“Who ‘beats’ the Dutch tax department? The innovation biography of solar PV on collective roofs in the Netherlands”

There have been multiple attempts to organize renewable energy production in a collective way in the Netherlands, e.g. through wind power and solar PV on collective roofs. Most of these innovations did not materialize due to legal issues and tax rules. From these multiple attempts, one model provided space for solar PV on collective roofs, namely the zip code rose (ZCR, postcoderoos). This contribution studies the emergence and evolution of the ZCR through an innovation biography, a mapping of the evolution of the (social) network around the innovation in its time-space dimension. Collective solar on roof provides a case in terms of an evolution from a niche, to struggles with the regime, and ultimately to further developments, negotiations and alignment that produced an innovative model for collective solar on roof.

**KEYNOTE-FÖRELÄSNING #2:
ROSALIND WILLIAMS, “THE TRIUMPH OF HUMAN EMPIRE”
TORSDAGEN DEN 21A SEPTEMBER 19.00-20.00**

KEYNOTE-FÖRELÄSNING: *“The Triumph of Human Empire”*

ABSTRACT:

The central theme of this meeting—environmental history—is too often interpreted as the history of the environment. For historians at least, environmental history should be understood as the study of the ways in which human history operates differently from in the past due to the unprecedented pace and extent of human labor, work, and action. We should consider “the triumph of human empire” as alternative language for describing the recent turning point in human history, when conditions of human life began to change so profoundly. Furthermore, we should pay attention not only to material measures of environmental change, but to indications of awareness of transformative changes in history, as expressed in symbols (like maps), stories, and other works of art. These kinds of evidence show an important event of consciousness occurring towards the end of the 19th century. By reading some well-known Western European writers of that period, we can see how their conception of history as a pattern of linear upward progress begins to be overlaid by another pattern, visualized as a rolling apocalypse composed of spreading, mutually reinforcing circles of disaster. At its moment of triumph, human empire carried with it a sense of its own ending. In this new historical condition, the expansion of human power also expanded uncertainty. The pattern of progress and the pattern of rolling apocalypse coexist in the still emerging space-time continuum of human history.

SESSIONSPASS 8

FREDAG DEN 22A SEPTEMBER, 9.00-10.00

8.1 DEVELOPING METHODS FOR THE HISTORICAL STUDY OF USERS AND PRACTICES: THE CASE OF INDIVIDUAL, NON-MOTORIZED URBAN MOBILITY s.40

- Martin Emanuel, Uppsala universitet:

“Cycling Practices and Mobility Governance in Stockholm, 1930–1945: Methodological Considerations”

- Tiina Männistö-Funk, Chalmers:

“Grass-Root Consequences of Traffic Planning Decisions in Cities: The Case of Turku, from the 1950s till the 1970s”

- Daniel Normark, Uppsala universitet:

“Emotional Waiting: The Production- and Recognition-work on Doing Waiting With Bicycles”

MODERATOR: Martin Hultman, Linköpings universitet

LOKAL: Folksamalen

8.2 PERSPEKTIV PÅ RAS OCH NATION UNDER 1900-TALETS FÖRSTA HÄLFT s.42

- Anders Pedersson, Göteborgs universitet:

“Födelsekontroll och nationens välbefinnande: Karl Arvid Edins fertilitetsstudier och den historiska relationen mellan rasbiologi och sociologi”

- Jon Røyne Kyllingstad, Norsk teknisk museum:

“Fra rasetypologi til populasjonsgenetikk? Rasebegrepet og Statens institutt for rasbiologi i Uppsala ca. 1930-1956”

MODERATOR: Maria Björkman, Uppsala universitet

LOKAL: Alvarummet

8.3 KURSWORKSHOP OM GENUS OCH TEKNIK s.43

ORGANISATÖRER: Anna Åberg, Chalmers; Peder Roberts, KTH; och Hanna Wikström, KTH.

LOKAL: Laxholmen

8.1 DEVELOPING METHODS FOR THE HISTORICAL STUDY OF USERS AND PRACTICES: THE CASE OF INDIVIDUAL, NON-MOTORIZED URBAN MOBILITY

FREDAG 22A SEPTEMBER, 9.00-10.00

LOKAL: Folksamalen

Martin Emanuel, Uppsala universitet:

“Cycling Practices and Mobility Governance in Stockholm, 1930– 1945: Methodological Considerations”

Current scholarship on 20th century urban cycling largely focuses on the point of view of engineers and urban planners. It sidesteps the fact that bicycle use was far more heterogeneous than those who engineered the city and its transport infrastructure have acknowledged. Moreover, cyclists did not necessarily follow the “scripts” laid down by experts in the urban infrastructure and traffic laws. Indeed, recurrent portrayals of bicyclists’ behavior suggest they often rebelled against the experts’ prescriptions.

Relatively little is known however about historical cycling practices. This paper is the result of an exploratory study of the trajectories in cycling practices, focusing on Stockholm in the interwar period. Since tracking historical (rather than contemporary) practices is a qualitatively different task the paper aim to assess the usefulness of different sorts of sources for this purpose. Photographs, picture postcards; sales, promotional, and educational material; documentary and fiction movies; court cases; folklore collections; and artifacts will be approached in an attempt to detail the elements of the multifarious historical bicycle practices.

Tiina Männistö-Funk, Chalmers:

“Grass-Root Consequences of Traffic Planning Decisions in Cities: The Case of Turku, from the 1950s till the 1970s”

Many European cities experienced drastic changes during the decades after the Second World War. American-type car city was a wide-spread ideal among urban planners and motivated large-scale demolitions, building projects and new traffic solutions in historical cities. The Finnish city Turku is a prominent example: Frantic building activity started in the 1950s and continued into the 1970s resulting in the demolition of almost two thirds of the pre-existing buildings in the city center, widening the streets and creating thousands of parking spaces. This development was based on architect Olavi Laisaari’s 1952 zoning and traffic plan. Due to his later works he has earned the reputation of a hard-boiled car-city planner. However, his plan also included suggestions for organising the pedestrian and bicycle traffic. Only a small part of these suggestions were carried out.

This paper will discuss the effects Laisaari’s realised plans had on the street-level to different groups of street-users, by studying more than 2500 street photographs from the collections of the Turku museums from the 1950s to the 1970s. These photos were taken to document the disappearing old buildings of the city, but can also be used to trace changes in the practices of local urban mobility that mostly remain invisible in written sources. Widening of the streets and turning large parts of them into parking spaces disrupted the earlier cycling practices and made inner-city cycling very rapidly almost impossible – a situation that largely prevails until today. Laisaari’s ideals of traffic-separation were carried out by constructing physical barriers. These, together with the growing number of parked cars, restricted also the movements of pedestrians, but could not entirely change their mobility patterns.

Daniel Normark, Uppsala universitet:

“Emotional waiting: the production- & recognition-work on doing waiting with bicycles”

Bike rental stations have popped up as new technologies in the plethora of mobility vehicles and mobility infrastructures. Combining an impression of personalized vehicles with the availability of public transport systems – with the rental station as a point of access (terminal) similar to the bus stop – individual mobility through collective ownership. Renting a bike is a sequential operation where renters have to interact with a computer terminal in order to acquire a bike. This interaction could take considerable time, which could be observed in a study of bike rental stations in Toulouse and Gothenburg, especially in Gothenburg where the technology was new. This essay focus on how waiting is performed as part of the practices that unfold at a transitional site as the bike rental station. We could see, as part of the study of bike rental stations, how waiting was a collective achievement within the

members of the order productive cohort. Especially when a member of a mobile formation interacted with the terminal, while other members of the same formation waited. This essay will particularly focus on how the production- & recognition-work on doing impatience was accomplished by looking especially on one sequence (and comparing it with other occasions) in which doing-waiting-impatiently was accomplished. By looking at the details of the body and the motion of one of the members in the mobile formation, and how that was coordinated with the other member and the terminal, can reveal how impatience is made accountable within the setting as a non verbally accounted emotional expression. Furthermore this sequence is compared with another, video- recorded occasion, where the production- & recognition-work produces waiting as an act of compassion – a gift-giving of concern. Following Jack Katz work how emotions work, we hope to show how waiting is more than a temporal activity – it is also an emotional activity – and as such it can be produced within the public setting where it takes place. The ability of accessing different vehicles for motion is restricted through the emotionally agonizing activity of interacting with the screen. Hopefully this can provide an ethnomethodological understanding on the everyday activity of waiting.

8.2 PERSPEKTIV PÅ RAS OCH NATION UNDER 1900-TALETS FÖRSTA HÄLFT

FREDAG 22A SEPTEMBER, 9.00-10.00

LOKAL: Alvarummet

Anders Pedersson, Göteborgs universitet:

“Födelsekontroll och nationens välstånd: Karl Arvid Edins fertilitetsstudier och den historiska relationen mellan rasbiologi och sociologi”

Fokus för detta paper är statistiska befolkningsundersökningar i mellankrigstidens Sverige. Med utgångspunkt i Karl Arvid Edins i samtiden uppmärksammade studier av barnafödande avser denna analys att beskriva en tidigare historieskrivning undanskymd empirisk socialforskning. Internationella historiska studier har uppmärksammat relationen mellan befolkningsundersökningar och framväxten av sociologi, och i ett svensk sammanhang har behandlingen av den s.k. ”befolkningsfrågan” under 1920- och 1930-talen lyfts fram som ett viktigt moment i samhällsvetenskapens etablering i Sverige. Denna undersökning avser att bidra till denna typ av historieskrivningen och därmed ge en fylligare bild av den svenska samhällsvetenskapen i Sverige under första halvan av 1900-talet.

Rasbiologi och sociologi ses inte sällan som varandras motsatser. Men detta är en relativt sentida uppfattning, och i mellankrigstidens Sverige fanns knappast någon sådan uppdelning. ”Befolkningsfrågan” – hur säkrades det svenska folkets fortlevnad och välmåga – var en problematik kring vilken kunskap om samhället producerades genom praktiker som kunde betraktas som rasbiologiska eller rashygieniska. Syftet med detta paper är att vidare undersöka detta förhållande och dessutom undersöka i vilken mån Edins undersökningar artikuleras och förstods som en typ av sociologi i sin samtid. Av särskilt intresse är Edins utländska produktion och den internationella receptionen av den, särskilt i ett anglosaxiskt sammanhang.

Genom att undersöka produktionen och receptionen av Edins befolkningsstudier ges möjligheten att belysa de processer genom vilket naturvetenskap och samhällsvetenskap historiskt såväl avgränsats från varandra som sammansmälts, hur relationen dem emellan är avhängiga politiska och sociala sammanhang, och hur utvecklingen av svensk samhällsvetenskap är relaterad till en internationell intellektuell miljö.

Jon Røyne Kyllingstad, Norsk teknisk museum:

“Fra rasetynologi til populasjonsgenetikk? Rasebegrepet og Statens institut för rasbiologi i Uppsala ca. 1930-1956”

I 1936 fikk Statens institut för rasbiologi i Uppsala ny direktør, Gunnar Dahlberg. Han var en antirasist og antinazist og benyttet vitenskapelige argumenter til å gjøre opp med den rasetenkningen hans forgjengeren Herman Lundborg representerte. Under Lundborg's ledelse hadde instituttet vært et sentrum for en rasehygieniske tenkning bygget omkring forestillingen en høytstående nordisk rase. Dahlberg hevdet at rasistiske dogmer av dette slaget var basert på et ”typologisk” rasebegrepet, som hadde blitt vitenskapelig utdatert med framveksten av populasjonsgenetikken og den nye syntesen i biologien. Dahlberg var del av et innflytelsesrikt internasjonalt nettverk av populasjonsgenetikere som bidro et gjennombrudd for en vitenskapelig antirasisme, ved blant annet å delta i utformingen av UNESCOs to erklæringer om rase, tidlig på 1950-tallet. Men verken Dahlberg eller hans venner og kolleger i USA og UK avviste selve rasebegrepet, og også under Dahlbergs ledelse fortsatte Instituttet å drive forskning med merkelappen ”rasebiologi”. I dette paperet diskuteres spørsmålet om kontinuitet og diskontinuitet mellom førkrigstidas rasistiske rasebiologi, representert ved Lundborg og etterkrigstidas populasjonsgenetiske forskning, representert ved Dahlberg.

8.3 KURSWORKSHOP OM GENUS OCH TEKNIK: ERFARENHETSUTBYTE, DISKUSSION OCH ÅTERKOPPLING PÅ KURS-PM.

FREDAG 22A SEPTEMBER, 9.00-10.00

LOKAL: Laxholmen

ORGANISATÖRER: Anna Åberg, Chalmers; Peder Roberts, KTH och Hanna Wikström, KTH.

Idag finns det högskolekurser i Genus och teknik på Chalmers Tekniska högskola och på KTH, och de flesta kurser i teknik- och vetenskapshistoria har också kursmoment som tar upp genusfrågor. Det finns säkert också flera andra kurser som tar upp mångfald och interseksjonalitet ur ett teknik- och vetenskapsperspektiv. I denna workshop vill vi samla dem som undervisar i dessa frågor på högskolenivå och diskutera de utmaningar och möjligheter det innebär. Vi ser framför oss ett praktiskt erfarenhetsutbyte och diskussion, och vill därför be de som har möjlighet att ta med kurs- PM som de arbetar med. Utifrån dessa kommer vi sedan att diskutera kursernas eller kursmomentens upplägg, material, samt de olika utmaningar som vi möts av på olika lärosäten. Det kan handla om hur vi kan lägga upp en kurs för studentgrupper som med största sannolikhet inte kommer att läsa mer än 7,5 hp i genusvetenskapliga eller humanvetenskapliga ämnen under sin studietid, eller hur vi kan hantera grupper av olika storlek eller med väldigt olika kunskap i genusfrågor. Vi vill också lägga stor vikt vid undervisningsformer och diskutera vilken litteratur och vilka uppgifter som fungerar, eller fungerar mindre bra. Utöver praktiska diskussioner och erfarenhetsutbyten hoppas vi också komma in på mer övergripande frågor som hur vår undervisning relaterar till forskningsfronten, hur vi kan förespråka ämnet på våra respektive arbetsplatser och vilka olika villkor som gäller för vår undervisning på olika högskolor. Framförallt vill vi skapa oss en bild av vilka som undervisar i genus och teknik, och bilda ett nätverk där vi i framtiden kan söka råd och diskutera kurs-PM eller andra frågor.

SESSIONSPASS 9

FREDAG DEN 22A SEPTEMBER, 10.30-11.30

9.1 FOLKHEMSVISIONER OCH TEKNIKER: OM FLUOR OCH BLANKETTER s.44

- Jonatan Samuelsson, Umeå universitet:

“LexNorrköping. Försöket med vattenfluoridering i Norrköping 1952-1962 och 1962 års Lag om tillsättande av fluor till vattenledningsvatten”

- Charlie Järpvall, Lunds universitet:

“Den moderna blanketten som problem och fenomen i Sverige omkring 1950”

MODERATOR: Björn Wallsten, Linköpings universitet

LOKAL: Folksamalen

9.2 STORSLAGNA LÖSNINGAR OCH TEKNIKVISIONER DÅ OCH NU s.45

- Jacob Orrje, Stockholms universitet:

”Tidigmodern ekologisk mekanik på tvärs mot modern historieskrivning”

- Anders Hansson & Simon Haikola, Linköpings universitet:

“Climate engineering – from taboo to a real policy option”

- Kristian Bjørkdahl, Universitetet i Oslo:

“Hvordan kræsje-lande på månen? Politisk retorikk og problematiske realiteter ved Mongstad CCS-anlegg”

MODERATOR: Arne Kaijser, KTH

LOKAL: Alvarummet

9.1 FOLKHEMSVISIONER OCH TEKNIKER: OM FLUOR OCH BLANKETTER

FREDAG 22A SEPTEMBER, 10.30-11.30

LOKAL: Folksamalen

Jonatan Samuelsson, Umeå universitet:

“LexNorrköping. Försöket med vattenfluoridering i Norrköping 1952-1962 och 1962 års Lag om tillsättande av fluor till vattenledningsvatten”

Studien undersöker hur forskare påverkade, och hur vetenskap kom till användning i, skapandet av 1962 års Lag om tillsättande av fluor till vattenledningsvatten. Lagen kom till med ett mycket specifikt syfte, nämligen att möjliggöra för en fortsättning av de försök med fluoridering av dricksvatten som hade pågått i Norrköping fram till januari 1962, då de tvingats att upphöra efter att ha bedömts som olagliga av Regeringsrätten. Norrköpingsförsöken, som inleddes i februari 1952 på initiativ av stadsläkare Allan Melander, undersöks med särskilt fokus på det nätverk av prominenta kariesforskare och odontologer – några med kopplingar till de prestigefyllda och omtalade Vipeholmsexperimenten – som kom att knytas till försöken, antingen som direkt involverade eller som förespråkare. Medlemmar av detta nätverk spelade avgörande

roller i de två expertkommittéer som under 1950-talet tillsattes av Medicinalstyrelsen för att utreda frågan om fluoranvändning i kariesförebyggande syfte, där de kom att utöva ett betydande inflytande på lagstiftningsprocessen, främst genom att – inledningsvis utan att nämna den pågående fluorideringen alls – skraddarsy policyrekommendationer som låg i linje med Norrköpingsförsökens intressen. Studien tolkar forskarnas agerande i den politiska processen som ett sätt att dels främja fluorideringen som sådan, men också att upprätthålla rådande ideal om relationen mellan vetenskap och politik. Vidare argumenterar jag för att det politiska slutresultatet – lagen – klubbades igenom av Riksdagen till följd av en lyckad balansgång (snarare än en kamp) mellan vetenskaplig och politisk rationalitet, där Norrköpingsförsökens fullbordande blev ett politiskt mål i sig, och fungerade som ett slags alibi för att förorda universell dricksvattenfluoridering.

Charlie Järpvall, Lunds universitet:

“Den moderna blanketten som problem och fenomen i Sverige omkring 1950”

Kontoret har under hela 1900-talet varit en plats där nya medieteknologier införts och utvecklats. Allt från hålkort, diktafoner, mikrofilm, datorer och läsplattor har framställts som lösningar på problemet med att hantera ett ständigt ökande överflöd av information. Samtidigt som nya sätt att kommunicera och hantera information med tillkomst har blanketter länge varit en dominerande och viktig medieteknik. I mitt bidrag diskuterar jag blankettmediets förändring omkring 1950 i Sverige. Vid mitten av förra seklet fick blanketten fick sin moderna form, det vill säga ett kontorspapper i A4-format med ett grönfärgat symmetriskt rutnät. Den moderna blanketten är ett resultat av att en rad standarder för design och form togs fram under denna tid. Samtidigt var blanketten också ett omdebatterat ämne i fack- och dagspressen, föremål för flera statliga utredningar, en ny yrkesspecialitet (blanketteknikern) och en ny ”vetenskap” (blankettekniken) samt en produkt som salufördes av olika tryckeritekniska företag. Precis som andra medieteknologier framställdes den moderna blanketten vara en potentiell lösning på problemet med att hantera information och med dess tilltagande överflödande. I mitt bidrag diskuterar jag hur blanketter föreställdes kunna effektivisera och rationalisera kontorens informationshantering och det specifika sätt som blanketten medierade information. Vidare visar jag hur en analys av blanketten är en fruktbar ingång till att diskutera informationshantering som ett materiellt och kroppsligt fenomen.

9.2 STORSLAGNA LÖSNINGAR OCH TEKNIKVISIONER DÅ OCH NU

FREDAG 22A SEPTEMBER, 10.30-11.30

LOKAL: Alvarummet

Jacob Orrje, Stockholms universitet:

“Tidigmodern ekologisk mekanik på tvärs mot modern historieskrivning”

Vad drömde mekaniska projektmakare om under det tidiga 1700-talet? I historiska narrativ om den vetenskapliga revolutionen, upplysningen och den industriella revolutionen, har mekanik och mekanistisk filosofi länge haft en central roll. Trots radikalt skilda positioner kring hur teknik- och vetenskapshistoria bör skrivas, har äldre positivisterna såväl som

nyare mer kritiska historiker huvudsakligen tolkat tidigmodern mekanik som en föregångare till modern vetenskap och industriell produktion. Därför har exempelvis svenska studier av 1700-talsmekanik nästan uteslutande diskuterat gruvsdrift och manufakturer trots att dessa verksamheter, i jämförelse med jordbruk, utgjorde en liten del av tidens ekonomiska verksamhet.

Detta paper syftar till att synliggöra alternativa tidigmoderna mekaniska visioner genom den svenska förindustriell projektmakaren Anders Gabriel Duhre. Duhre var kanske den flitigaste författaren av ekonomiska och matematiska skrifter i det tidiga 1700-talets Sverige och hans skrifter innehöll långtgående drömmar om ett mekaniserat jordbruk förkroppsligat i ett *Laboratorium mechanicum oeconomicum*. Duhres *Laboratorium* – en kombinerad vetenskaplig akademi, skola och bondgård – synliggör hur tidigmodernt mekaniskt projektmakande hade en bredare mening än bara den som enkelt kan kopplas samman med senare sekels industrialism. Ett synliggörande av dessa alternativa visioner möjliggör en mindre linjär historieskrivning, som kan visa på historiska alternativ till en mekanik förknippad med industrialism, fossilbränslen och naturens död.

Anders Hansson & Simon Haikola, Linköping University:

“Climate engineering – from taboo to a real policy option”

For a long period of time research on climate engineering was more or less considered taboo. The few projects that were in existence in the 1950-70s were halted due to the controversy surrounding Cold War attempts at modifying the weather, as a more sober view on humanity's possibilities to control the weather and the climate took hold. The methods proposed for climate engineering were generally deemed far too speculative and risky, if not dismissed out of hand as pure “science fiction”. In the last decade, however, the scene has drastically changed. In 2006, Nobel laureate Paul Crutzen launched a call for serious inquiry into the possibilities for climate engineering to mitigate an impending climate catastrophe. The call, in which Crutzen argued that the seriousness of the issue necessitated a scientific search that left no stone unturned, triggered both academic and public debates in several countries. Since then, a common belief among numerous involved scientists has been that more climate engineering experimentation or research is needed and that climate engineering might, if carefully considered, constitute an emergency option or ‘Plan B’, or at least a much needed complement to conventional mitigation options.

In this presentation, we discuss the discursive shift in the climate engineering debate whereby previously taboo propositions about human intervention in the climate system have suddenly become considered as valid options, as evidenced by their incorporation in most IPCC scenarios that aim at stabilizing the global temperature increase at 1.5C or 2C. Most scientists involved in modelling climate engineering maintain that a grand scale deployment of any climate engineering method would pose significant technical and social problems and would severely interfere with the ecosystems. These reservations are also valid for the relatively more benign climate engineering methods like bio carbon capture and storage. We will delve into the apparent discrepancy between the promises of these methods and the significant and central role they recently have received in international climate politics

Kristian Bjørkdahl, Universitetet i Oslo:

“Hvordan kræsje-lande på månen Politisk retorikk og problematiske realiteter ved Mongstad CCS-anlegg”

I sin nyttårstale ved inngangen til 2007 annonserte Norges daværende statsminister, Jens Stoltenberg, at hans regjering – i samarbeid med det statlige oljeselskapet Statoil – planla en «månelanding». Bakgrunnen for at Stoltenberg nå identifiserte seg metaforisk med John F. Kennedys velkjente drøm, var at den norske regjeringen hadde et prosjekt – et pilotprosjekt – som han mente kunne bidra til å løse vår tids «største utfordring», nemlig klimakrisen. Prosjektet var «verdens største fullskala CO₂-rensaneanlegg ved det planlagte kraftvarmeverket på Mongstad» (DNA 2006); det var et foretagende av stor verdi for kampen mot klimaendringene, og kanskje hadde det også som funksjon å pynte på Norges oljebesudlede samvittighet. Reaksjonene på Stoltenbergs vyer var mangeartede: Mens noen mente at utspillet kun var «retorikk», og at motivasjonen bak CCS uansett var en form for avlat, uttalte en av Norges mest kjente miljøvernforkjempere, Frederic Hauge, at «endelig begynner Jens å snakke som en statsmann» (Kallset 2006).

Denne forhistorien er godt kjent for nordmenn og andre, og har også blitt gjenstand for akademisk analyse, blant annet av Swenssen (2015). I dette paperet vil jeg fortelle resten av historien, frem til Mongstad ble besluttet nedlagt, i februar 2017, for øvrig før fullskala rensning engang hadde blitt iverksatt ved anlegget. Analysen baserer seg på mediedekning, partipolitiske pressemeldinger og dokumenter, samt interjvuer med nøkkelpersoner, og er innrettet mot å beskrive et retorisk forløp: Hvordan endret Stoltenbergs og Arbeiderpartiets argumentasjon seg, etter hvert som det ble stadig klarere at de ville nå «månen» med en kræsje-landing. Hvordan gikk Frederic Hauge fra å rose Stoltenberg statsmannegenskaper til å omtale Mongstad-prosjektet som «en katastrofe»? Og hvilke former for retorisk backtracking bega de involverte aktørene seg ut på i møte med det medier etter hvert omtalte som «Sirkus Mongstad»? Ikke minst: Hva kan dette tilfellet lære oss om forholdet mellom politisk retorikk og problematiske realiteter i klimasaken?

RUNDA BORDS-SAMTAL: INTEGRATIV HUMANIORA FREDAG DEN 22A SEPTEMBER, 11.45-13.00

INTEGRATIV HUMANIORA: Hur har det gått, vad är konsekvenserna, hur kan man gå vidare?

MODERATORER: Erland Mårald & Christer Nordlund, Umeå universitet

PANELISTER: Henrik Björck, Göteborgs universitet; Anna Tunlid, Lunds universitet, Anna Kaijser, Linköpings universitet; Martin Hultman, Linköpings universitet; Ann-Sofi Kall, Linköpings universitet.

LOKAL: Folksamalen

Nu har det gått fem år sedan Anders Ekström och Sverker Sörlin i Sverige lanserade det som numera sammanfattas som integrativ humaniora, dvs. grön-, digital-, medicinsk- och andra former av samhällsutmaningsdriven humaniora. Det finns numera flera integrativa humanistiska forskningsmiljöer, desto fler forskare och även icke-humanister och beslutsfattare talar ofta om betydelsen av humaniora för att hantera eller till och med lösa de globala utmaningarna. Men hur har det gått? Har vi humanister lyckats förvalta detta förtroende och omvandla de stora orden till konkreta resultat och verklig handling? Och i så fall, vad finns det för exempel och hur har man konkret gått tillväga? Det

har också rests kritiska röster mot att integrativ humaniora dränerar de traditionella humanistiska ämnena och slätar ut skillnader, där humanister hamnar i en slags postdisciplinär mittfåra och där den humanistiska egenarten och det historiska djupet förloras i strävan att vara samtidsrelevant. Går det att både att vara en humanistisk ämnesexpert med hög integritet och en integrativ humanist med hög grad av samhällsamverkan? Slutligen, har det utvecklats några nya humanistiskt integrativa metoder, vad finns det för problem och möjligheter, och vilka trender går det att utläsa framåt?